

Arad, te iubesc!

Mic ghid al municipiului meu

Material realizat în cadrul proiectului "ABC-ul micului arădean"

Autori: Ana-Mărioara Curetean, Luminița-Angelica Bulzan, Gianina-Aurora Stana

Proiect susținut de Centrul Municipal Cultural Arad

Arad, 2017

Dragul meu concitadin,

Această lucrare s-a născut din nevoia de a face cunoscut Aradul, frumosul oraș de pe Mureș, micilor arădeni.

Așa cum brandul personal conturează reputația unei personalități și un oraș are o sumă de atribute pentru care este cunoscut, având menirea de a forma o imagine despre valoarea sa. Nu este suficient să-i fie cunoscut numele și așezarea pe hartă, el trebuie să ofere elementele prin care să se diferențieze și să-și afirme unicitatea.

Am constatat cu o strângere de inimă că foarte mulți concitadini nu-și cunosc orașul. Considerăm că acest lucru trebuie remediat încă de pe băncile școlii. A apărut deja un manual valoros al patrimoniului construit al Aradului, adresat elevilor de la nivelul secundar, realizat de experți în domeniu, din păcate prea puțin valorificat de către școli. Lucrarea de față, un mic ghid al Aradului, face parte dintr-un set de materiale care pot orienta activitatea de cunoaștere a municipiului Arad de către elevi, într-un mod accesibil, începând cu cei din clasele primare. Suportul informațional poate fi utilizat de către profesori ca resursă în construirea activităților de învățare, focalizându-se asupra elementelor pe care ei le consideră relevante pentru obiectivele propuse.

Având în vedere principiul accesibilității, lucrarea este construită prin selectarea și gruparea informațiilor din diverse surse, intenția fiind aceea de a oferi o imagine de ansamblu minimală asupra orașului care să suscite interes și mândrie că ești locuitor al Aradului, autorii asumându-și doar acest rol.

Dragul meu concitadin, adult sau copil, nu uita că litera "a", prima literă a alfabetului, vine de la "acasă", locul care ne oferă ancora, niște legături invizibile, ca o țesătură fină, dar rezistentă, de care avem nevoie, oriunde ne va purta destinul sau propria noastră vreau. Scrie această literă cu mare îngrijire în mintea și în inima ta și oferă-ți un piculeț de timp din prea agitata trăire a vremurilor penru a te apleca asupra ei.

Autorii

Cuprins:

	Pagina
Aradul, elemente de identitate	4
Date generale	5
Repere istorice	8
Istoria apartenenței statale	8
Aradul, arc peste timp	8
Secolele XI– XVI - XVII	8
Secolul XVIII	10
Secolul XIX	15
Secolul XX	24
Secolul XXI	32
Cartierele Aradului	34
Monumente istorice din centrul Aradului	39
Aradul – locuri, legende, amintiri	58
Transportul mărfurilor cu luntrile pe Mureș	58
Statuia Sfântului Nepomuk	59
Cofetării și cofetari arădeni	60
Statuia Sfântului Florian	63
Zborul lui Aurel Vlaicu la Arad	64
Aviația la Arad	65
Cum se distrau arădenii pe vremuri?	66
Canotajul	67
Șvabii din Aradul Nou	68
Bibliografie	

Aradul, elemente de identitate

Stema Aradului

Descrierea stemei:

Stema municipiului Arad, potrivit anexei nr. 1, se compune dintr-un *scut tăiat de un brâu îngust, undat, de argint*.

În partea superioară, pe fond de azur, se găsesc două cetăți crenelate, de argint, iar deasupra acestora un braț în armură ținând în mână o sabie, toate din același metal. În partea superioară, pe o eșarfă albă, s-a scris cu litere negre deviza "VIA VERITAS VITA" (traducere: "CALEA, ADEVĂRUL ȘI VIAȚA").

În câmpul inferior, pe fond roșu, însemnele Episcopatului: mitra și crucea încrucișate cu cârje; de sub mitră ies două omofoare de argint. Totul este profilat pe conturul unei cărți deschise. Scutul este timbrat de o coloană murală de argint formată din șapte turnuri crenelate.

Semnificația elementelor însumate:

- compoziția evocă istoria așezării, precum și faptul că vestigiile arheologice dovedesc existența ei anterior atestării documentare (secolul XIII); construcțiile atestă permanenta luptă de apărare; elementele din câmpul inferior relevă rolul Episcopiei Ortodoxe din Arad în lupta de emancipare națională.

Sursa:

<https://lege5.ro/Gratuit/giztamzw/hotararea-nr-790-1999-privind-aprobarea-stemelor-unor-municipii>

Date generale

1. Date geografice:

Așezare:

Municipiul Arad este situat în extremitatea vestică a României, în Câmpia Aradului, la intersecția unor importante artere de circulație naționale și internaționale. Este traversat de la est la vest de râul Mureș. Municipiul Arad se numără printre cei 13 poli de dezvoltare la nivel național. Alături de Timișoara – polul de creștere al Regiunii Vest, Municipiul Aradul constituie a doua cea mai mare zonă de dezvoltare economică a României, după București.

Figura 1- Încadrarea în teritoriul național, regional și județean a Municipiului Arad

Sursa: *Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană a Municipiului Arad pentru perioada 2014 - 2030*

Suprafața municipiului: 4618 ha

Clima: continental-moderată, cu slabe influențe mediteraneene

Solurile: predomină cernoziomuri

Vecini: Municipiul Arad se învecinează cu orașul Pecica și cu 9 comune (Iratoșu, Șofronea, Zimandu Nou, Livada, Vladimirescu, Fântânele, Șagu, Vinga, Zădăreni) ce însumează 31 de sate componente

Tabel 1 –Proximitatea față de orașe din țară și Europa

Latitudine	46°10'36"N
Longitudine	21°18'4"E
Altitudine	107 m
București	560 km
Belgrad	209 km
Budapesta	275 km
Viena	506 km
Cluj	270 km
Deva	156 km
Oradea	118 km
Timișoara	65 km

Sursa: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Arad>

2. Date statistice

Tabel 2 -Structura etnică a populației 2011 – România, județul Arad și Municipiul Arad

	România	Județul Arad	Municipiul Arad	% din populația Municipiului
TOTAL	20.121.641	430.629	159.074	-
Români	16.792.868	340.670	125.310	78,77%
Maghiari	1.227.623	36.568	15.396	9,68%
Romi	621.573	16.475	2.528	1,59%
Ucraineni	50.920	1.261	61	0,04%
Germani	36.042	2.909	1.259	0,79%
Turci	27.698	48	18	0,01%
Ruși – Lipoveni	23.487	33	14	0,01%
Tătari	20.282	3	0	-
Sârbi	18.076	849	425	0,27%
Slovaci	13.654	4.462	330	0,21%
Bulgari	7.336	549	180	0,11%
Croați	5.408	10	4	0,003%
Greci	3.668	14	7	0,004%
Italiani	3.203	291	231	0,15%
Evrei	3.271	116	100	0,06%
Cehi	2.477	118	41	0,03%
Polonezi	2.543	32	28	0,02%
Chinezi	2.017	21	21	0,01%
Armeni	1.361	6	6	0,004%
Ceangăi	1.536	19	14	0,01%
Macedoneni	1.264	0	0	-
Alte etnii	18.524	352	142	0,09%
Informație nedisponibilă	1.236.810	25.821	12.955	8,14%

Sursa: www.recensamantromania.ro; Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană a Municipiului Arad pentru perioada 2014 – 2030

3. Influența Municipiului Arad în teritoriu

Se manifestă pe mai multe niveluri:

- La nivel județean, ca reședință a județului Arad;
- La nivel regional, ca pol de dezvoltare și motor al regiunii, alături de Municipiul Timișoara;
- La nivel național, ca poartă de intrare în țară dinspre Vest și un important nod rutier și feroviar. Cele mai apropiate puncte de frontieră pe cale rutieră sunt: localitatea Turnu la o distanță de 20,3 km față de Municipiul Arad, orașul Nădlac la o distanță de 54 km și Vârșand, la o distanță de 68 km.
- În ceea ce privește încadrarea în rețeaua națională de localități, Municipiul Arad este un oraș de rang II, municipiu de importanță inter-județeană sau cu rol de echilibru în rețeaua de localități.
- Aradul este al doisprezecelea oraș ca mărime a populației din România.

Tabel 3 -Ierarhia municipiilor din România după numărul total de locuitori 1

Nr. crt.	Municipiu	Nr. locuitori
1	Municipiul București	1.883.425
2	Municipiul Cluj-Napoca	324.576
3	Municipiul Timișoara	319.279
4	Municipiul Iași	290.422
5	Municipiul Constanța	283.872
6	Municipiul Craiova	269.506
7	Municipiul Brașov	253.200
8	Municipiul Galați	249.432
9	Municipiul Ploiești	209.945
10	Municipiul Oradea	196.367
11	Municipiul Brăila	180.302
12	Municipiul Arad	159.074
13	Municipiul Pitești	155.383

- Sursa: www.recensamantromania.ro

Surse:

<http://www.primariaarad.ro/arad.php?page=statistica.html>

<https://www.google.ro/search?q=aradul+pe+harta+romanie>

<http://www.arad.insse.ro/phpfiles>

<http://www.primariaarad.ro/> Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană a Municipiului Arad pentru perioada 2014 - 2030

Repere istorice

1. Istoria apartenenței statale

România 1918 – prezent

Austro-Ungaria 1867 – 1918

Imperiul Austriac 1804 – 1867

Imperiul Habsburgic 1687 – 1804

Imperiul Otoman 1613 – 1687

Principatul Transilvaniei 1595 – 1613

Imperiul Otoman 1526 – 1595

Regatul Ungariei –1 526

Sursa: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Arad>

2. Aradul, arc peste timp

Evoluția istorică până în secolul al XI-lea

Vechimea locuirii în perimetrul orașului actual este atestată de săpăturile arheologice.

În perioada glaciațiunii, pe teritoriul Aradului exista un vânat bogat. S-au descoperit piese cioplite din rocă, folosite de vânători, pe str. Andrei Șaguna.

Cea mai veche locuire neolitică datează din sec. V î.d.Hr. și se afla pe teritoriul actual al cartierului Grădiște. Așezarea era prosperă, compusă din locuințe din bârne și chirpici.

În epoca bronzului erau așezări în zona Palatului Cultural, Bujac, Gai, Grădiște-Sere, Aradul Nou.

Apropierea de marea cetate Ziridava demonstrează că aceste meleaguri intrau în arealul unui centru dacic important. Vasele de ceramică erau realizate în atelierele descoperite la Arad – Ceala1.

Pe malul sudic romanii au ridicat puncte militare de pază și control. La Aradul Nou este atestată prezența legiunii a IV-a Flavia Felix.

Pe teritoriul Aradului au trecut popoarele migratoare dintre care amintim: sarmații, hunii și gepizii.

Civilizația veche, românească, o regăsim în secolele VII – X. Spre sfârșitul sec X are loc pătrunderea maghiară spre această zonă.

Mureșul reprezenta o principală arteră de transport, folosită încă din Antichitate. În condițiile unui sistem rudimentar de drumuri, transportul pe apă era rentabil. Mureșul, de-a lungul timpului, a fost principalul drum al sării către Balcani și Europa Centrală.

Secolele XI – XVI - XVII

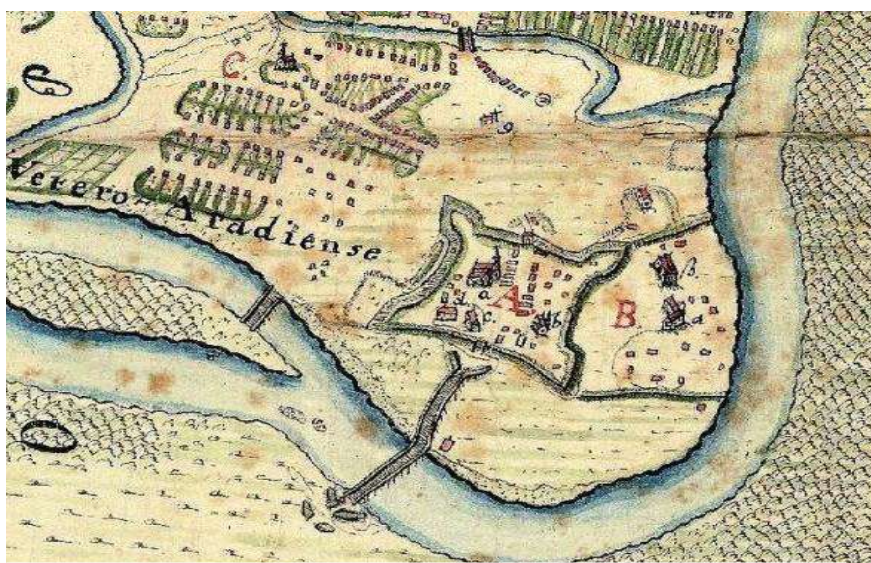
1028 – Prima atestare documentară a zonei Aradului este menționată în contextul luptelor purtate de către populația autohtonă împotriva regatului feudal maghiar

1078 – 1081 – Cea dintâi mențiune a localității

1329 - Este anul atestării prezenței unei aşezări premergătoare Aradului de astăzi şi anume OROD (Civitas Orodiensis).

1331 – Oraşul este menţionat în “Cronica pictată de la Viena”

1552 – La începutul secolului al XVI-lea Aradul a trecut în scurt timp, pe rând sub administraţia Regatului Ungar, a Principatului Transilvaniei şi apoi a căzut sub ocupaţia otomană. Sangeacul (provincie otomană) Aradului cuprindea oraşul şi 113 sate. Perioada de peste 100 de ani în care s-a aflat sub stăpânirea Imperiului Otoman a însemnat pentru Arad o deschidere comercială şi culturală spre lumea sudului balcanic şi a orientului. Turcii construiesc o nouă cetate pe locul actualei Fabrici Teba (A). În jurul cetăţii se va dezvolta viitorul oraş, ca important punct strategic militar şi centru comercial, în special pentru negoţul cu sare. Cetatea va fi ulterior dărâmată de habsburgi. În timpul stăpânirii turceşti, Aradul avea aspectul unui sat şi avea construcţii din lemn. Cetatea medieval-târzie a Aradului a fost reparată în anii 1698-1701.

Vechea cetate a Aradului într-o harta din 1753

Sursa: www.cetati.medievistica.ro

Aradul avea biserică ortodoxă de pe vremea lui Matei Corvin, localizată pe amplasamentul actualului Colegiu „Moise Nicoară”. Este evidentă aşadar existenţa românilor ortodocşi ca populaţie autohtonă.

Trecând prin Arad la 1660, renumitul călător Evlia Celebi relatează că la porţile de Nord şi de Sud ale „palancii” existau aşezări de case creştine cu acoperişuri de stuf şi scânduri, iar pe malul Mureşului existau „dughene”, la care se adunau mii de oameni la un renumit târg, timp de zece zile şi zece nopţi. Importanţa târgului pentru armata turcească a determinat Sublima Poartă să-l organizeze bianual. Existenţa „dughenelor” înseamnă un comerţ stabil la 1660, dughenele polarizând mulţimea cu ocazia acestora.

1687 – După izgonirea turcilor, Aradul va trece sub ocupaţia habsburgică.

În Aradul de astăzi nu s-a păstrat nici o clădire din secolul al XVII-lea sau mai veche, iar cele din secolul al XVIII-lea reprezintă, într-un număr destul de redus, martorii cei mai vechi ai istoriei. Acest lucru poate fi datorat faptului că Aradul, anterior secolului al XVIII-lea, avea caracter predominant rural, fiind construit din lemn.

Secolul XVIII

1702 - Aradul este ridicat în anul 1702 la rang de oraș cameral. Primește o serie de drepturi economice. Se realizează colonizarea sârbilor și a germanilor. Orașul a fost inzestrat cu dreptul de a organiza târguri mari, ținute regulat, de câte trei ori pe an. Ele se țineau în zilele de sărbători ortodoxe, după calendarul vechi la Sfinții Petru și Pavel și la Sf. Dimitrie, în lunile: martie, iulie, noiembrie, practică rămasă și în anii *30 ai secolului XX. Aria de răspândire a produselor comercializate în piețele orașului era mare, datorită comercianților ambulanți greci, macedo-români și sârbi. Târgurile de vite din Arad erau în strânsă legătură cu interesele românilor din oraș.

Sigiliul Aradului 1702

Sursa: <http://asztrореge.blogspot.ro>

1707 - Apare Cartierul Sârbesc prin colonizarea grănicerilor sârbi pentru apărarea Mureșului Mic și a Retiradei (loc de refugiu în fața dușmanului). Cartierul avea trei piețe și 11 străzi, totalizând un număr de 157 de case înconjurate de grădini.

C. Orașul vechi, cartierul rascian/rațian (Rácsfertáj), 9. Capela sârbească

Sursa: <http://asztrореge.blogspot.ro/2012/03/cetatea-aradului.html>

Se identifică următoarele zone: „Grosse Insul Arath” - terenul cuprins între brațul Mureșul Mic, paralel cu actuala Piață Avram Iancu și care continua pe actuala str. Gh. Barițiu - în Sud - și partea nordică a actualei Piețe a Primăriei; cartierul „Tyukovez Civitas”, cu reprezentarea bisericii ortodoxe Sfântul Ioan Botezătorul pe locul actualului Colegiu Moise Nicoară, centrul vechii tradiții ortodoxe, cartier respectat și de episcopul sârb care și-a fixat aici reședința; „Civitas Germanica” - cartierului coloniștilor germani. Casele coloniștilor germani au început să se ridice înainte de 1707. Primele case erau grupate formând fronturile actualei Piețe Avram Iancu, nucleu comercial și politic al orașului. Se mai păstrează și astăzi case din cărămidă la parter și etaj la numerele 14 și 15, pe latura de Vest a pieței. Piața a fost permanent centrul vadului comercial al orașului, nu numai în secolul al XVIII-lea, ci până la sfârșitul perioadei interbelice a secolului XX.

1703 – 1711 În timpul răscoalei curuților (din maghiară: *kuruc* = *haiduc* a fost numele dat în Ungaria și în Transilvania participanților de diferite naționalități la lupta antihabsburgică de la începutul secolului al XVIII-lea), în urma retragerii gărzilor în cetate, orașul este supus distrugerilor în timp ce cetatea este supusă, în zilele următoare, unui tir continuu. Incendiile care au izbucnit în diferite colțuri ale orașului au mistuit o mare parte din case, majoritatea din lemn, afectate fiind și construcțiile din cărămidă.

1710 - Se construiește din material mai bun, pe locul unde azi se înalță magazinul alimentar de pe str. Lucian Blaga (colț cu B-dul Revoluției) o nouă biserică minorită care, deși joasă și mică pentru un oraș în dezvoltare, își îndeplinea menirea.

1715 – La ființă prima școală a orașului (cu predare în limba germană), înființată de călugării romano-catolici minoriți.

1720- 1722 - Peste satul românesc „Schela” sau „Skela”, generalul Mercy colonizează lotaringieni și alsacieni, populație germană, ce vor boteza localitatea Uj Arad - **Aradul Nou**. Dezvoltarea considerabilă a noii localități determină construirea unei cazarme pentru cavaleria și infanteria imperială, fapt ce dă impuls localității. Printre construcțiile făcute atunci se numără și actuala casă parohială construită în 1725, aflată pe Calea Timișorii nr. 33. Clădirea este cea mai veche casă de locuit din municipiu.

Casa parohială 1725_ Sursa: aradcityguide.ro

1752 - Inginerul militar cezaro - crăiesc Suly prezintă orașul de câmpie Arad ca o așezare înconjurată de o pădure deasă, așezare a cărei teritoriu împreună cu cetatea veche este împărțită

în patru părți și anume: cetatea veche, retirada (zona de refugiu), „orașul” sârbesc, „orașul” nemțesc („Aradul Înalt”), populația autohtonă încadrându-se sau fiind inclusă în aceste „orașe”. Într-un plan de cartografiere militară se face referire și la Wallachay (Părțile Românești). Cea mai mare întindere o are Wallachay și cuprindea într-un arc celelalte cartiere, ocupând jumătate din suprafața orașului.

D. Orașul nemțesc, 1. Conventul Minorităților, 3. Capela Sfântul Florian, 4. Biserica Sârbească (ortodoxă), 5. Casa vămii (tricesima/ export), 6. Casa comitatului, 7. Depozitul de sare, 8. Statuia Trinității, 10. Casa Bohus, 11. Casa Edlschpacher, 12. Casa Gaspardi, 13. Domus oppidi quarterialis (Kvartélyház), pentru cazarea trupelor în trecere prin oraș.
<http://asztrorege.blogspot.ro/2012/03/cetatea-aradului.html>

1760-1

e către episcopul Sinesie Jivanovici. Mănăstirea este un ansamblu alcătuit dintr-un conac (reședința episcopului), o biserică și anexe gospodărești. Conacul a avut funcția de reședință de vară pentru episcopii Aradului, iar Biserica a constituit un lăcaș de cult. În cadrul complexului a fost adusă Biserica de lemn „Sf. Apostoli Petru și Pavel” (datată între anii 1745-1754) din Seliștea de Mureș, comuna Petriș. Acesta este unul din cele mai reprezentative monumente din lemn ale arhitecturii românești de pe Valea Mureșului din secolul al XVIII-lea

Mănăstirea Ortodoxă "Sf. Simeon Stălpnicul"
 Sursa: ro.wikipedia.org/wiki

1763-1783 – Are loc construirea Cetății Aradului, la ordinul împărătesei Maria Tereza. Construcția a durat 20 de ani.

Poarta principala a cetatii Aradului

Sursa: Arcanum Adatbázis Kft.

Cetatea se situează pe malul stâng al Mureșului, pe o peninsulă delimitată pe trei laturi de o „bucă” a râului. Fortificația a fost construită, fiind demolate 168 de case care se aflau pe locul viitoarei cetăți. A fost proiectată sub forma de stea cu șase colțuri și a fost prevăzută cu trei rânduri de cazemate subterane și mai multe rânduri de șanțuri, care puteau fi la nevoie ușor inundate, având în vedere că a fost plasată pe o insulă, iar un braț al Mureșului o înconjura. Legătura cu exteriorul s-a realizat prin trei poduri orientate spre cartierele orașului. Podurile erau apărate, fiecare, de un val de pământ în formă de semilună. În interiorul cetății există Biserica Franciscană. Ultimii patru călugări franciscani au locuit în cetate până în anul 1861.

Cetatea Aradului

Sursa: Glasul Aradului 2014

Urmează o stagnare a dezvoltării orașului din mai multe motive: zvonul mutării Aradului în pusta Zimandului; ordinul dat de conducerea armatei din Viena de a nu se mai construi în incinta cetății vechi; anularea de către imperiali a drepturilor de care se bucurau grănicerii sârbi, fapt ce determină pe o mare parte din ei să părăsească Aradul, plecând spre Rusia.

1770 – Se finalizează repararea și mărirea primăriei existente. Lucrările au demarat în anul **1769**, fiind încredințate meșterului zidar Kuschel Bauriu și meșterului dulgher Sally Marton și s-au terminat în anul **1770**, rezultând un frumos edificiu baroc. Era amplasată în „orașul” nemțesc, în actuala Piață Avram Iancu, piață care se profila ca viitor centru al Aradului, aflat într-o continuă extindere spre nord-vest de Mureș.

Vechea primarie demolata în 1889

1774 – În Arad erau 575 proprietari de case români, 162 germani și 143 sârbi.

1781 - Conștient de îngrijorarea de până atunci a locuitorilor Aradului în legătură cu mutarea orașului și săturându-se în același timp de nemulțumirile acestora, manifestate prin petiții și solii, Iosif al II-lea hotărăște că Aradul rămâne pe loc, fără ca cineva să se mai gândească de acum încolo la mutarea Aradului

1781 - Zona Aradul Nou este donată lui Eotvesi Lovasz Zsigmond, a cărei urmașă, Matilde, prin căsătoria cu baronul Nopcea Elek, o primește ca dotă, cea mai mare moșie din zonă, având și castel. În prezent în clădire este sediul Grupului Școlar Forestier, aflat pe actuala stradă Calea Timișorii nr. 29-31.

Castelul Nopcsa
Sursa: aradcityguide.ro

1775 - 1781 Spațiul construibil se extinde și datorită ordinului lui Iosif al II-lea, potrivit căruia cimitirele au fost scoase în afara perimetrului locuibil al orașelor din imperiu. Ordinul a dus la închiderea în Arad a vechilor cimitire și deschiderea unui cimitir comun în actualul cartier al funcționarilor, delimitat de străzile Banu Mărăcine, Calea Victoriei, Ioan Moldovan și Voluntarilor. Numărul construcțiilor crește, apare fosta Piață a Peștelui.

1783 - În cadrul consiliului local, prin intermediul grofului Palfy, arădenii sunt anunțați că cei ce vor să construiască din material bun vor primi aprobări, indiferent de confesiune, și vor fi scutiți de taxe pe următorii 50 de ani.

1783 - Eotvesi Lovasz Zsigmond pune bazele celei mai vechi fabrici de bere din Arad și împrejurimi ce producea bere și malț, fabrică ce se afla pe actuala stradă Calea Timișorii nr. 30-32.

Evreii în Arad – La sfârșitul secolului XVIII este semnalată în viața orașului prezența evreilor care se constituie într-o comunitate puternică și care își face simțită prezența în viața economică. În jurul centrului vechi al Aradului, în zona dezafectată a cetății și în orașul sârbesc părăsit în număr mare de sârbi, ei își construiesc case, o sinagogă din lemn și pun bazele unui spital. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, Aradul avea cristalizat spațiul urban central, dar și intenții de dezvoltare.

Secolul XIX

Incredințându-se inginerului Reiner Iosif elaborarea planului de sistematizare al Aradului, acesta stabilește ca noul centru al orașului să fie în Piața Drapelului (Podgoria din zilele noastre). Planul nu se aplică datorită interdicției impuse de cei din cetatea nouă a Aradului, care, din motive de siguranță, nu îngăduie construirea de case în jurul cetății pe o rază de 1896 de metri, cerând totodată demolarea a ceea ce a fost construit în această zonă.

1812 – Se înființează Preparandia, prima școală românească de învățători din Transilvania;

1817 – Se înființează primul teatru din Arad și primul teatru de piatră din țară, Teatrul Hirschl. Pe scena teatrului arădean a jucat compania lui Matei Millo și a lui M. Pascaly. Sufleurul trupei, în 1868, a fost Mihai Eminescu.

1828 - 1834 Sinagoga neologă a fost terminată. Orga a fost pusă în funcțiune în anul 1841. Mai târziu, în anul 1912, a fost construită încă o sinagogă de către evreii de rit ortodox .

Sinagoga neologă Sursa <http://jewish-salaj.blogspot.ro>

1828 - Inginerul Pikuleyi Ludovic realizează noul plan de sistematizare prin care stabilește centrul orașului, spre care duc toate drumurile, în actuala Piață Avram Iancu, a cărei contur se profila tot mai bine, având edificii P+1 pe măsura orașului începutului de secol.

Piața Avram Iancu 1850

Sursa: posturi.wordpress.com 2012

1833 – Ia ființă al șaselea conservator muzical european – „Conservatorium der Gesellschaft der Musikfreunde” (Conservatorul asociației iubitorilor de muzică).

1834 – Aradul devine oraș liber regesc. Cu această ocazie „Sărbătorile Aradului” au ținut 12 zile, din 17 până în 28 august, la festivități participând însuși împăratul Francisc I. Efectele nu se lasă așteptate în domeniul construcțiilor a căror număr crește considerabil, schimbând aspectul orașului prin deschiderea de străzi, a transformării și construirii de noi edificii.

În 1838 cartierul Pârneava ia forma de astăzi, începând cu Calea Andrei Șaguna; continuă dezvoltarea Aradului în Nord, de-o parte și de alta a actualului Bd. Revoluției până la Piața Podgoria și str. Banul Mărăcine; se dezvoltă construcții pe actuala Cale Aurel Vlaicu; este menționată zona Șega și Poltura; se accentuează relația între oraș și așezarea Gai; apare str. Cetății ca legătură între Arad - Cetatea Nouă - Aradul Nou, fiind amplasată pe digul de pământ construit în sec. XVIII; podul peste Mureș, pe lângă cetate, este singura legătură între Arad și Aradul Nou; între zona Piața Podgoria și satul Micălaca s-a exploatat vechiul drum *Vila Világosváriensis* și *Via Radnaensis* cu un aliniament scurt de imobile și un podeț peste un braț al Mureșului.

Aradul - oraș regal este luat în considerare ca pol de dezvoltare pentru satele din jurul său, influența sa zonală căpătând proporții.

Diploma prin care împăratul Francisc I a acordat, în 1834, Aradului titlul de „Oraș liber regesc”
Sursa: studiiurbane.wordpress.com

1841 - Baronul Forray Andras ordonă demolarea unui imobil pentru a deschide o nouă stradă și anume actuala stradă Mețianu. Se elaborează planurile caselor ce urmau să fie construite pe amintita stradă a cărei pietruire a fost solicitată notabilităților de către baron.

1846-1847 – Franz Liszt și Johann Strauss-fiul concertează la Arad;

1847 - Se construiește biserica reformată a cărei piatră de temelie a fost pusă de baroana Banffy Polixena.

Biserica reformată Arad

1848 - 1849

În timpul revoluției din 1848–1849, cetatea a jucat un rol crucial. Sub asediul armatei republicane maghiare, garnizoana a bombardat orașul zi de zi timp de nouă luni. În vara lui 1849, armata revoluționară maghiară a reușit să ocupe cetatea timp de 46 de zile, până ce a fost încercuită de armatele rusești și austriece și obligată să se predea. În cetate a fost închis revoluționarul pașoptist Eftimie Murgu. Trupele habsburgice au mai încarcerat 500 de luptători ai armatei revoluționare, majoritatea fiind condamnați la moarte. Printre ei au fost executați prin spânzurare sau împușcare, pe 6 octombrie 1849, cei 13 generali conducători ai revoluției maghiare.

1851 – Ia ființă Fabrica de spirt și drojdie a fraților Neuman;

1854 - În Sudul Aradului se construiește, în zona actualei străzi Mucius Scaevola, fabrica de vopsele, vopsitorie și curățătorie a lui Muller și Fiul.

1858 – Se construiește Gara Arad. Construirea și darea în folosință a gării deschide perspectiva deplasării șantierelor de construcție din partea de sud a orașului spre nord.

1860 - Pe malul Mureșului, în stânga străzii Mucius Scaevola, se construiește fabrica de gaz de iluminat, ce va fi demolată la sfârșitul perioadei interbelice

1862-1865 - A fost construită Catedrala „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul” sub conducerea arhitectului Anton Ziegler. Principalii finanțatori ai construcției au fost familia Mocsoni și bancherul Gheorghe Sina din Viena. Românii ortodocși înstăriți din Pârneava și-au adus o importantă contribuție la ridicarea ei. Între 1962-1973, aici a slujit ca Episcop Teoctist Arăpașu, ulterior devenit Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

1866 - Planul de încadrare a Aradului în zona sa de influență prezintă: Cetatea Nouă terminată; Modificarea cursului Mureșului încheiată; Cartierul Pârneava ridicat; Aradul Nou dezvoltat în axa actuală- înspre Piața Avram Iancu și înspre Timișoara; dezvoltarea Sânicolaului Mic; dispariția tuturor brațelor Mureșului, în afară de Mureșul Mort.

Zona Aradului, inclusiv Aradul Nou, trece printr-o epidemie de holeră.

1869 – Ia ființă prima societate de transport public cu tramvaie trase de cai;

Tramvaie trase de cai

Sursa: Arcanum Adatbázis Kft

1869 - În zona străzii Mucius Scaevola se construiește fabrica de amidon.

1869–1873 Se construiește un impunător edificiu și anume actualul Colegiu Național Moise Nicoară.

Colegiul Moise Nicoară 1873

Sursa: posturi.wordpress.com 2012

1872 – 1874 - Se construiește Teatrul din Arad. Impunătoarea clădire a fost ridicată după înțelegerea Austro-Ungară în cadrul căreia s-a pus problema construirii unui nou teatru în Arad, cu o capacitate mai mare. Proiectul clădirii teatrului a fost elaborat de arhitectul Skalnicky din Pesta, iar arhitectura interioară îi aparține lui Gyorgy Bako. La decorarea sălii au lucrat artiști și meseriași din Viena, Budapesta și Arad. Iluminarea sălii se făcea cu un candelabru cu 36 de brațe, similar cu cel al Operei din Viena, iar parterul era iluminat cu gaz. În 18 februarie 1883, datorită unei defecțiuni la sistemul de iluminat, clădirea

Teatrul din Arad 1902

Sursa: posturiwordpress.com

teatrului a ars aproape în întregime. Teatrul s-a reconstruit, utilizând diverse părți din clădire care au supraviețuit incendiului. În anul 1957, un alt incendiu devastator a distrus o mare parte din clădirea teatrului. Edificiul s-a refăcut complet.

1879 – Johanes Brahms concertează la Arad.

1880 - Marchează finalizarea îndiguirii și a lucrărilor schimbării cursului Râului Mureș. Odată cu digul nou, apar spațiile urbane de tipul parcurilor: Parcul Salacz și Baross, precum și promenada Mureșului.

1880 - Începe pietruirea străzilor.

1881 - Planul realizat de cartograful Mihály marchează dezvoltarea Aradului și extinderea acestuia, incluzând cartierul Gai. Zonele noi construite sunt: Poltura și Uj Telep. Evidențiate sunt și spațiile verzi majore ale orașului, în special „Pădurice” și zona verde ce se contura în zona Fabricii de Vagoane din zilele noastre. Calea Victoriei făcea legătura între centrul Aradului și Poltura, fiind reprezentată cu un puternic aliniament de arbori.

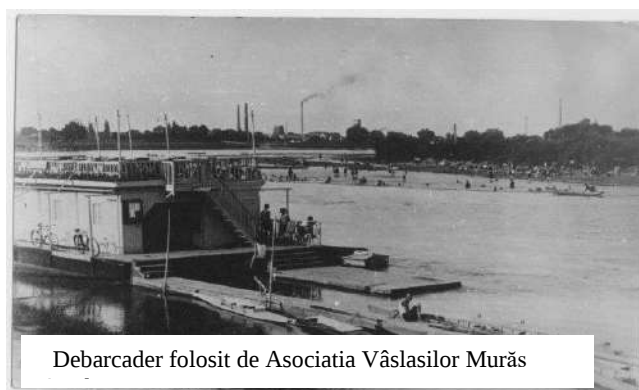
1890 – Are loc Fondarea Societății Filarmonice din Arad și se construiește Cazinoul din Arad;

Cazinoul
Sursa: Arcanum Adatbázis Kft.

1890 -. Potrivit unei statistici din epocă, din cele 8.252 de case existente în 1890 un număr de 3.170 case erau din piatră și cărămidă, 811 case aveau fundația din piatră sau cărămidă și pereții din văiugă, 2.579 case erau din văiugă și 1.692 case erau din lemn. Statistica se referă și la sistemul de acoperiș astfel că: 1.580 case erau acoperite cu tablă și olane, 4.220 case erau acoperite cu șindrila lemn și 2.452 case erau acoperite cu papură.

1890 – Se înființează primul club de canotaj din Transilvania, “Asociația Vâslasilor Murăș Arad”

Debarcader folosit de Asociația Vâslasilor Murăș

Sursa: Arcanum Adatbázis Kft.

1891 - Frații Lengyel au fondat o fabrică de mobilă

1892 - Johann Weitzer a pornit fabrica de vagoane;

1895 – Intră în funcțiune rețeaua de curent electric;

Din inițiativa capitalului străin, Pollak Frigyes, se construiește, tot pe malul Mureșului, în partea dreaptă a străzii Mucius Scaevola, o fabrică de hârtie.

1899 - Are loc primul meci oficial de fotbal din România;

Transportul în comun

Datorită extinderii orașului, Aradul se confruntă acum cu o nouă problemă și anume: asigurarea unei fluente în circulația în comun. Dacă cei avuți beneficiau de echipaje proprii sau abonamente la proprietarii de trăsură, nu același lucru se poate spune despre marea majoritate a locuitorilor ce populau cartierele mărginașe. Aceștia, reprezentând baza forței de muncă nevoită să se miște dintr-un capăt în altul al orașului, în funcție de locul în care își desfășurau activitatea, se confruntau cu multe greutăți cauzate de distanțe. Transportul în comun intră în atenția autorităților ce soluționează problema în anul 1873 prin asigurarea transportului în comun cu tramvaie trase de cai.

Prima rută a transportului în comun a fost între Gară - Piața Avram Iancu – podul de lemn de la cetate, ca apoi să se dau în folosință noi rute precum: centru – actuala stradă Mărășești spre actualul bulevard Victoria; Gară – fabrica Neuman etc, rețeaua extinzându-se treptat. Se îmbunătățește totodată frecvența circulației tramvaielor - circulau 24 de ore din 24.

Contribuția primarului Endrodi Salacz Gyula la dezvoltarea orașului, începând cu 1875, de-a lungul a 26 de ani, cu spectaculoase realizări care atrag atenția lumii

Salacz Gyula a fost singurul primar arădean al cărui portret a apărut pe o carte poștală de la sfârșitul secolului XIX

Se concretizează marele proiect al lui Boros Beni legat de căile ferate ce constituie deschiderea spre lume a Aradului.

Se modernizează și se înmulțesc traseele transportului în comun, se asfaltează străzile existente și se deschid noi artere printre care și strada care-i va purta numele, actuala Alecsandri.

Începe canalizarea realizată de către antreprenorul Mayer din Anglia și firma Lancaster din Londra. Canalizarea Aradului și construirea în anul 1896 a Turnului de apă, înalt de 55 metri, conferă Aradului un grad ridicat de confort, incluzându-l în rândul orașelor de prim rang din regat.

Se introduce apă curentă în case, mai ales că primăria acorda celor doritori o serie de facilități. În 1895 se construiește pe malul vestic al Mureșului, în partea NE a orașului uzina de apă.

Nu departe de ea, pe actuala Cale Iuliu Maniu, orașul acordă pe gratis teren pentru construirea uzinei electrice, făcând astfel posibil în anul 1895-1896 începerea iluminatului electric al orașului prin cablu aerian sau îngropat. Totodată, la rândul ei, uzina electrică începe să acorde gratuit, în anul 1898, iluminatul public pe actualul Bulevard al Revoluției și-n Piața Avram Iancu.

Sport, agrement și spații verzi istorice amenajate în Arad

La sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul celui de-al XX-lea s-au realizat importante amenajări cu privire la practicarea sportului și a agrementului.

Ștrandul Arădenii fiind adepții înotului și a sporturilor nautice, convinși fiind de rolul benefic al apei și al soarelui, pun bazele, încă la sfârșitul secolului al XIX-lea, pe malul Mureșului, unui ștrand după modelul celor văzute în străinătate.

Parcul-pădure „Pădurice”

*Probabil cea mai frumoasă carte poștală cu lacul de la Pădurice!
Sursa: Delcampe Auctions*

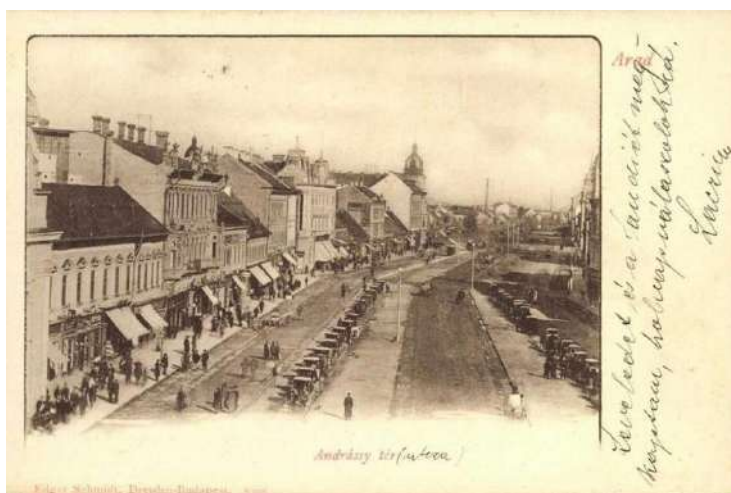
Baronul Orcyz Lőrinc, la începutul celei de a doua jumătăți a secolului XIX, donează orașului pământ din parcul său de vânătoare, fiind primul parc-pădure destinat agrementului. Aflat în partea de nord a actualei străzi Corneliu Coposu, parcul era înconjurat de un gard de fier forjat. Pătrunderea în incinta sa, ce era prevăzută cu alei, pavilion de tir și un lac pe malul căruia se afla pavilionul Societății de patinaj, era posibilă doar pe două porți pietonale ce încadrau o poartă carosabilă, toate trei dând spre actualul Bulevard Ștefan Augustin Doinaș. În același timp cu sistematizarea zonei s-a trecut la trasarea aleilor parcului-pădure. De atunci a fost numită „Pădurița orașului”. În 1831, acolo, se instalează poligonul Societății de tir. La „Pădurița” aveau loc maialurile (serbări/petreckeri la început de primăvară), petreckeri vânătoarești și activitățile Societății de tir. Ea includea lacul de agrement, existent până în ziua de astăzi. Spre 1900 a apărut pe marginea lacului o grădină de vară adaptată pentru spectacole și restaurant, servind și pentru vestiarul patinatorilor amatori în timpul iernii.

Bulevardul

În paralel cu amenajarea parcului, începând cu anul 1850, în atenția notabilităților a intrat și organizarea promenadei. Pornind din partea de nord a actualei piețe Avram Iancu, promenada, cu

o lungime de doi kilometri și o lățime ce oscila între 60 și 140 metri, este definitivată în anul 1867, forma ei păstrându-se până astăzi.

De-a lungul promenadei, a cărei porțiune până în dreptul actualei străzi Horia era cunoscută sub denumirea de „Corso”, și până în Piața Podgoria, Atzel Péter plantează tei, pe cheltuială proprie. Avocatul Lukacy Lajos investește în plantarea arborilor din actuala Piață Avram Iancu. La capătul promenadei este amplasată, în anul 1870, în amintirea honvezilor căzuți în luptele din februarie 1849, statuia Aradul întristat, executată din marmură de Cararra de Aradi Zsigmond, statuie ce-a fost mutată în anul 1880 în cimitirul nou (azi, cartierul funcționarilor). În anul 1882, în fața teatrului a fost dezvelit un obelisc din piatră în amintirea celor morți de holeră în timpul epidemiei din 1873, iar în anul 1890 în actuala piață Avram Iancu, într-un cadru festiv, se dezvelește statuia Libertății, operă a sculptorului Zala György.

Bulevardul la sfârșitul secolului al XIX-lea
Sursa: Arcanum Adatbázis Kft

Dezvelirea Statuii Libertății 1890 :
Sursa: <http://provinciacrisana.blogatuit.ro/Provincia-Crisana/Statuia-LibertațiiArad>

Parcul Eminescu

Primăria reamenajează digul de pământ după inundația din 1877, ca în anul 1880 să ia inițiativa amenajării promenadei de pe mal și a parcului din dreptul actualului Tribunal. Acesta s-a numit parcul „Salasz”, după numele longevivului primar de la sfârșitul secolului al XIX-lea, iar după 1918– „Parcul Murășului”.

Parcul Baross (Parcul Copiilor)

Cele două parcuri mici care străjuiesc și astăzi Palatul Cultural, datează de prin anii 1880 - 1890, fiind concepute drept loc de promenadă în preajma malului îndiguit al Mureșului.

Comisia pentru zone verzi, înființată după proclamarea municipiului în 1870, avea intenția de a diversifica și mări posibilitățile de „preumblare” și „petrecanie” moștenite din trecutul orașului. A și făcut-o, creând „Grădinăria orașului” și amenajând aleile parcului „Baross”- situat la sud de Palatul Cultural.

În parcul sudic, actualmente Parcul Copiilor, fusese amplasat bustul lui Kover Gabor (în prezent considerat piedut), întemeietorul acestora. Datorită pasiunii sale, acest descendent al unei vechi familii de armeni romano-catolici, a reușit să planteze arbuștii și semințele pe care le obținuse pe cale de corespondență din întreaga lume. Am putea afirma că elementul de noutate pe care l-a adus îl constituiau arborii de proveniență extrem asiatică.

Cazinoul din parcul Baross în anul 1899
Sursa: Arcanum Adatbázis Kft

Teatrul de vara demolat în 1939
Sursa: posturi.wordpress.com.istoria-aradului

Parcul Malul Mureșului

Apare în secolul al XIX-lea, odată cu realizarea actualelor parcuri Eminescu și Copiilor. Cu tot pericolul inundațiilor, se realizează și acest spațiu, parțial pentru recreere. Se construiesc câteva baze nautice și se fac plantații.

Scuar Turnul de Apă

Un alt scuar vechi al orașului reprezentat de doi platani (probabil de o vârstă cu Turnul de apă al orașului – 1896) era pe strada Ceaicovski nr.11. În trecut str. Ceakovski era o zonă importantă și reprezentativă pentru locuitorii zonei.

Parcuri particulare, în stil englezesc

Elita aristocrată a căutat să beneficieze de sistematizarea străzilor pentru a-și stabili noile domiciliu la nord de centrul vechi. Începând cu anul 1886 au existat parcuri de tip englezesc. Astăzi, aceste alei nu se mai regăsesc, martori rămânând doar arborii răzleți din curțile unor edificii. Există un platan cu vârsta de peste 100 de ani în curtea casei de pe strada Ștefan Augustin Doinaș nr.16. Cel mai întins parc particular se afla în perimetrul străzilor centrale Horia, Cloșca și Crișan, mărginite de bulevardul principal și str. Gheorghe Popa de Teiuș.

„Grădina Arena” datează din secolul al XVIII-lea și era situată între Bulevardul Revoluției și Piața Catedralei (terenul de sport al Colegiului Pedagogic). Servea și drept teatru de vară.

Cetatea Aradului

Situată în bucla de forma literei omega a raului Mureș, cetatea a avut până la Primul Război Mondial o alee de promenadă prin pădurea înconjurătoare. Spațiul verde și piața din interiorul cetății erau periodic vizitabile.

Biserica din Cetatea Aradului în perioada interbelică
Sursa: posturi.wordpress.com/2011

Secolul XX

1902-1903 - Catedrala Romano-Catolică, închinată Sf. Anton de Padova, a fost construită în locul unei biserici baroce, după planurile lui Emil Tabakovits, renumit arhitect arădean. În interior se află o inscripție ce stă ca amintire a vizitei împăratului Iosif al II-lea pe aceste meleaguri. Orga acestei catedrale deține o rezonanță deosebită, fiind cea mai mare orgă bisericească din Arad. Aceasta datează din anul 1905.

1905 – 1906 - Biserica Evanghelică Luterană s-a inaugurat în 1906. Biserica a avut trei clopote în greutate de 1590 kg. În timpul Marelui Război, două clopote au fost demontate din turnul bisericii pentru ca din bronzul lor să se facă proiectile, rămânând doar un singur clopot, cu o greutate de 460 kg. Clopotele au fost turnate în atelierul Hönig din Arad, renumită pentru lucrările de turnare în bronz în zona aceasta.

Catedrala catolica (Minorita) – 1904
Sursa: posturi.wordpress.com/2013

Biserica Evanghelică Luterană (Biserica Rosie) – 1906
Sursa: posturi.wordpress.com/2013

1905 – Ia ființă primul cinematograf la Arad, “Mureșul”;

1908 – Dezvoltarea orașului implică, pe lângă trăsuri, tramvaiul tras de cai și automobilele. Se adaugă un nou mijloc de transport: autobuzele simple și cele cu etaj. Se înființează prima societate de transport cu autobuze din România;

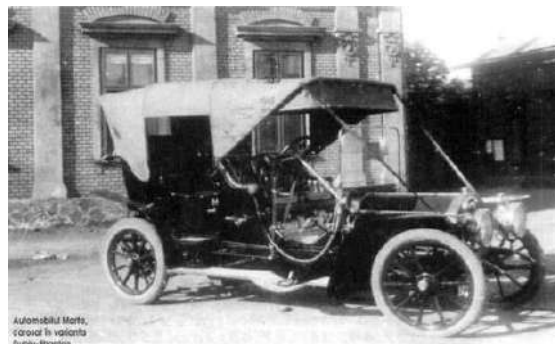
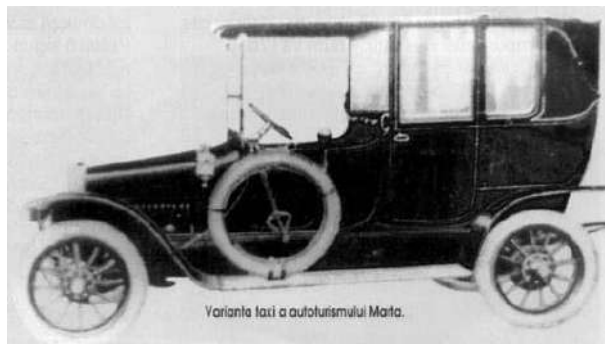
Autobuz în Arad
Sursa: [Arcanum Adatbázis Kft](https://arcanum.adatbazis.kft)

Autobuz Marta 1915
Sursa: [facebook.com arad.Aradul_vechi_photo](https://facebook.com/arad.Aradul_vechi_photo)

1908- 1909 – Se înființează fabrica MARTA (Magyar Automobil Reszveny Tarsasag Arad), prima fabrică de automobile din Ungaria. Oferta de automobile era foarte cuprinzătoare:

autobuze cu sau fără etaj, camioane. Din 1910 începe fabricația de autoturisme cu diferite caroserii: Dublu-Featon, Landolet, Limuzina etc. În 1914 începe Primul Război Mondial. Producția civilă încetează și în fabrica Marta. Din 1915 până în 1918 s-au fabricat numai motoare de avion. În 1936 mai circula în Arad un taxi Marta ce parcursese peste un milion de kilometri.

Automobile Marta_Sursa: posturi.wordpress.com/2012

1910 – Se construiește noua gară după planurile arhitectului Szantay Lajos. Populația orașului ajunge la 64.000 de locuitori. În perioada mandatului lui Locs Rezso se construiește și frumosul pod Elisabeta ce făcea legătura Aradului cu cetatea, precum și Podul Contele Karolyi care făcea legătura între Arad și Aradul Nou. Este realizat de o firmă austriacă și este dat în folosință în anul 1910.

*Gara Centrală în perioada Primului Război Mondial
Sursa Delcampe Auctions*

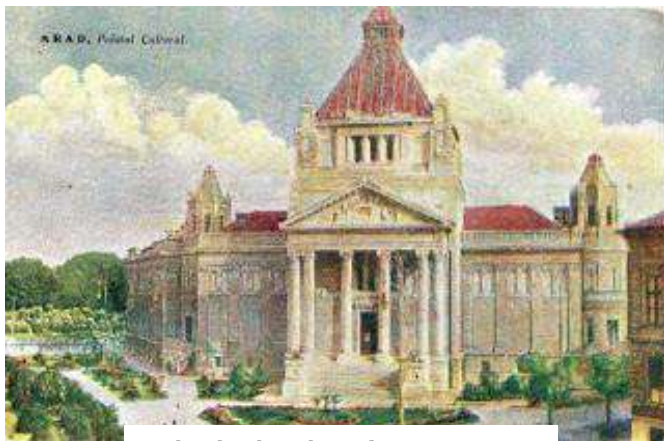

*Podul Gróf Károlyi híd
Sursa Delcampe Auctions*

1911-1913- Palatul Cultural este unul din edificiile cele mai reprezentative ale orașului Arad. Arhitectul arădean Ludovic Szántay a fost desemnat să execute un plan al clădirii. Din lipsă de fonduri, lucrările au stagnat până în anul 1910. La concursul inițiat pentru proiectarea clădirii Palatului Cultural s-au prezentat 27 de proiecte, cu participanți arhitecți din Paris, Berlin și

Budapesta. Inaugurarea festivă a avut loc în 1913. În sala de concerte a Palatului Cultural au evoluat, de-a lungul timpului, marele tenor Traian Grozăvescu, Richard Strauss și Béla Bartók, George Enescu.

1913 – Se construiește prima cale ferată electrificată din estul Europei și a opta în lume, Arad-Podgoria. Tramvaiul numit Săgeata Verde (linia Arad- Ghioroc) a fost construit în anul 1912 de către Fabrica Ganz din Budapesta.

Palatul cultural Arad 1926
Sursa: <http://caramica.blogspot.ro>

Gara electrica Podgoria
Sursa: Arcanum Adatbázis Kft.

1914 - Planul Aradului din 1914 prezintă evoluția orașului din acea perioadă. Apar străzi noi: Statisticile de la acea dată indică 67 246 locuitori

1918 – Este important de știut că marii conducători ai unirii Transilvaniei cu România au fost arădeni fie prin origine, fie prin „adopție”. La Arad au gândit Unirea, aici au negociat-o cu Guvernul Maghiar, aici și-a avut sediul Consiliul Național Român, în casa lui Ștefan Cicio - Pop, care a pregătit adunarea plebiscitară de la Alba-Iulia, care a proclamat pe 1 Decembrie 1918 Unirea Transilvaniei cu România. Iluștri politicieni arădeni se aflau în conducerea Consiliul National Român Central: Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop, Ioan Flueraș, Ioan Suci. Iuliu Maniu anunță public, pentru prima oară, opțiunea de separare totală a Transilvaniei de Ungaria și Unirea acesteia cu România, în actuala Aula ”Iuliu Maniu” a Universității Aurel Vlaicu din Arad, situată în B-dul Revoluției 83.

Membrii Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria: Alexandru Vaida-Voevod, Ștefan Cicio Pop, Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, Aurel Vlad (în rândul de jos, de la stânga la dreapta) și Iosif Jumanca, Romul Boilă, Valeriu Braniște, Victor Bontescu, Dionisie Florianu, Ioan Suci, Aurel Lazăr, Emil Hațieganu, Ion Flueraș (rândul de sus)

Sursa: <http://adevarul.ro/cultura/istorie/100-ani-marele-razboi>

1919 - Armata regală română a intrat pașnic în Arad, la 17 mai 1919, iar în 10 iulie 1919, întreaga administrație a fost preluată de statul român. Administrația Aradului trece în cadrul statului român de pe poziția unui oraș aflat în fruntea economiei românești.

1919 – Funcționează la Arad, “Ablonczy și Bustin”- reprezentanță locală a firmei Ford.

1920 – Este înființată uzina Astra, prima fabrica română de vagoane și motoare, prin unificarea Fabricii de Vagoane Weitzer cu Fabrica de Automobile Marta. Se construiau vagoane de cale ferată și de tramvai, automotoare, camioane, autobuze, autostropitoare, autoturisme, motoare cu benzina sau gaz metan, mașini unelte de precizie și chiar avioane.

Uzina de Vagoane ASTRA Arad în perioada interbelică Sursa: Delacampe Auctions

1923 – Are loc la Arad primul campionat național de canotaj din România, în organizarea Asociației Vâslasilor Murăș din Arad.

După 1920 funcționează fabricile de textile, ITA, FITA, TEBA, moara Neuman, fabrica de mobilă "Lengyel". Faimosul lichior din plante "Zwack" continuă să fie produs la Arad.

1926 – Este înființată Fabrica de zahăr.

1930 – Este înființată Fabrica de lacuri și vopsele “Polyrom”.

1936 – Este înființată Uzina Tehnică Arad, producție de becuri.

1937 – Are loc racordarea la noul sistem telefonic automat cu o capacitate de 1.200 linii.

1938 - Harta Municipiului Arad de la 20 iunie 1938 prezintă orașul împărțit în 10 zone. Aradul s-a dublat la această vreme, prin construirea cartierelor interbelice: Bujac, Subcetate, dar și prin alipirea cartierului Grădiște și umplerea spațiilor dintre toate zonele orașului, în special în partea de Nord, Vest și Est.

Bulevardul arădean într-o vedere interbelică Sursa: Delcampe Auctions

Strada Mihai Eminescu (fosta Deák Ferenc utca) într-o carte postală din anul 1916 Sursa: Pest-Budai Árvezetőház

Locuințele În perioada interbelică Aradul devine un important centru industrial, al doilea după București, ca urmare a dezvoltării continue a industriilor existente cât și a creerii de industrii noi. Noile zone de locuințe a perioadei interbelice reflectă principiile urbanismului modern ale orașelor: case individuale așezate pe locuri distincte, grădini unde casele sunt înecate în verdeață.

Clădirea atelierului de pictură pe porțelan al lui Hajek Antal, situat pe strada Meșianu
Sursa: facebook.com/araduldealtadata

Interiorul unei farmacii arădene în anii 30 foto Curticean
Sursa: Delcampe Auctions

Interiorul unei case de pe actuala stradă Eftimie Murgu într-o fotografie realizată în anul 1921 Sursa :Fortepan

Interiorul Cafenelei Centrale de pe Bulevardul Revoluției (Sursa: Andrassy tér)

În spațiul cuprins între actualele bulevarde General V. Milea și Praporgescu, apar vile cu parter sau parter și etaj. În centru se intervine doar în mică măsură prin demolările unor mici clădiri ce nu cadrau cu vecinele lor. În Arad se construiesc central și edificii publice de mari dimensiuni în general pe locuri virane, precum Palatul Telefoanelor sau impunătorul edificiu ce adăpostea casa de Asigurări Sociale, azi Policlinica orașului, edificiu aflat pe actuala stradă Ioan Andreescu colț cu Bulevardul Revoluției

Statuile-situație în perioada interbelică:

Demolări: Orașul pierde din punct de vedere estetic în urma demolării unor statui de mare valoare artistică, precum statuia Libertății, situată atunci în Piața Avram Iancu, și grupul statuar cu Kossuth Lajos din dreptul fostei Bănci Naționale. Sunt demolate busturile scriitorului Csiky Gergely și-a istoricului Fabian Gabor din dreptul Bisericii Roșii, fiind înlăturate tot atunci bustul reginei Elisabeta a Ungariei aflat în parcul dintre cele două sedii a prefecturii, bustul Dr. Doranyi, coloana comemorativă și fântana decorativă din actualul parc al copiilor precum și frumoasa statuie Aradul întristat aflată în cimitir. La acestea se adaugă și demolarea în anul 1930

a Teatrului de vară construit în anul 1901 ce avea 3.000 de locuri, rămânând un spațiu viran, devenit terenul de sport al actualului Colegiu Pedagogic.

Parcul Kossuth

Sursa: posturi.wordpress.com/2012

Teatrul de vară 1905

Sursa: posturi.wordpress.com/2012

Noi statui ridicate:

La intrarea principală în Palatul Cultural, sculptorul Groza realizează bustul lui George Coșbuc și bustul marelui istoric roman Xenopol. În anul 1936, în frumosul squar din actuala Piață Podgoria, s-a înălțat Crucea în memoria preoților martiri români ortodocși din 1918-1919, realizată după planurile arhitectului șef al orașului Silvestru Răfiroiu. În anul 1937-1938 se realizează o alee a personalităților arădene, aflată pe latura nord estică a Palatului Cultural, cu busturile: Dr. Petru Pipoș - sculptor Marcel Olinescu; Gheorghe Popa de Teiuș, Mircea V. Stănescu- sculptor Ioan Moga; Ioan Rusu Sirianu-sculptor Gheorghe Moga.

Crucea martirilor a fost realizată în memoria celor uciși în timpul atacului Ungariei comuniste în vestul României (1918-1919), deși Marile Puteri au recunoscut legitimitatea revenirii Transilvaniei la Regatul României. Atacurile s-au soldat cu 90 de morți din rândul preoților, învățătorilor și țăranilor români. Inițial, crucea a fost ridicată în Piața Podgoria, fiind înlăturată de autoritățile comuniste în anii 1960. Monumentul este conceput după schițele fostului arhitect-șef al orașului, Silvestru Răfiroiu, fiind construit în forma actuală de frații Rossa. Este plasată acum în Parcul Mihai Eminescu, simbolizând Infinitul și Eternitatea

<http://www.primariaar>

Crucea martirilor

Sursa: arq.ro/reportaj-cu-imagini-exclusive

1944 - Bombardamentul din vara anului 1944 a afectat mai ales partea de nord a orașului, cel mai mult având de suferit piața gării, parțial gara, Păduricea, multe clădiri și frumosul pod Elisabeta ce făcea legătura între Cetatea Aradului și oraș. Dacă gara a fost refăcută după război în forma originală, nu același lucru s-a întâmplat cu ansamblul pieței care nu a mai fost refăcut.

1947 - Planul Municipiului Arad de la 1947 prezintă evoluția orașului și aduce o noutate: anexarea Suburbiei Mureșel în 1943, dar și intenția de anexare a Aradului nou, începând cu 1948.

După al doilea război mondial - Aradul se dezvoltă în continuare ca centru industrial. Acum se dezvoltă marile platforme industriale cu mii de locuri de muncă, fapt care determină atragerea populației din mediul rural. Din cauza includerii Aradului în regiunea Banat, dezvoltarea orașului va fi mult încetinită în favoarea Timișoarei, capitala regiunii. Ca urmare a creșterii numărului de locuitori, au apărut noile cartiere de blocuri și zone de locuit: Aurel Vlaicu, Calea Romanilor, Micalaca, Faleză Sud și Banu Maracine.

1951 - Unicul oraș din țară care a avut o fabrică de ceasuri, înființată în 1951, a fost Aradul. La început, fabrica purta nume comune precum „Cooperativa Metalul”, „Precizia” și, ulterior, a primit numele „Victoria” (1961), avându-i ca întemeietori pe Iosif Berenz, Șimolan și Hollosy. În 1989, Victoria era celebră în lume, cu un milion de ceasuri produse, unele modele având 4 rubine. „Victoria” era lider de piață în România, deși prețurile practicate nu erau scăzute. La export, fabrica organiza transporturi în 27 de țări de pe trei continente. La Arad se produceau și celebrele ceasuri cu cuc. Nu oricine își putea permite luxul de a avea un astfel de dispozitiv. Ceasurile „Victoria” s-au produs în diferite sortimente: ceasuri deșteptătoare, ceasuri de perete cu pendul, ceasuri de perete cu mecanisme cuarț.

Ceasuri realizate la Arad-Fabrica Victoria

1959 – Este înființată prima fabrică de jucării din țară, “Arădeanca”;

Păpuși Arădeanca

1964 – Zonele adiacente zonei centrale devin mai dense cu locuințe colective, precum Micălaca. Încep lucrările la cartierul Aurel Vlaicu. În centrul istoric s-au realizat câteva plombe de locuințe colective (construirea unui imobil între alte două construcții în care urmează să se încadreze) cu spații comerciale la parter. La vremea respectivă aceste plombe s-au realizat prin demolarea unor edificii mai vechi, dar astăzi fac parte din memoria colectivă, dat fiindcă fațadele au respectat vecinătățile și nu contrastează cu cele existente.

1968 – Orașul primește statutul de municipiu.

1975 - Aradul se completează la periferiile sale cu mai multe spații de locuit. Obiective importante ce fac parte din dotarea urbană a orașului sunt: apariția Ștrandului Neptun și a Aeroportului, precum și câteva hoteluri: Hotel Astoria, Hotel Parc. Aradul s-a ridicat la rangul II ca Municipiu reședință de județ.

Anii *80 - S-a construit Spitalul Județean, s-a amplificat numărul școlilor. Între timp, viața oamenilor a suferit transformări la nivel socio-cultural.

1989 - Aradul este al doilea mare oraș al României care se ridică împotriva regimului comunist al lui Nicolae Ceaușescu.

Monumentu eroilor Revoluției din 1989

Sursa: destepti.ro/monumentul-eroilor-revolutiei-din-1989

aradon.ro/monumentul-eroilor-o-fata-noua

Anii *90 - înseamnă pentru Arad distrugerea prin neglijență a patrimoniului construit, locuințele colective din anii precedenți fiind condamnate la erodare. Legislația și neaplicarea legilor în mod consecvent a dus la cele mai mari erori în tratarea urbanistic-arhitecturală a Aradului.

Secolul XXI

Anii 2000 au adus schimbări majore, în special pentru partea de extindere a rețelelor în periferiile orașului și refacerea căilor de comunicație pe arterele importante. În domeniul construcțiilor, orașul s-a amplificat prin programe arhitecturale comerciale: hypermarketuri de generația I la periferiile orașului; construirea de ansambluri de locuințe colective; deschiderea de spații comerciale și de servicii în Ansamblul Urban. Municipiul Arad devine centru universitar și un important pol de atracție pentru investitori.

Arad-panoramă

Sursa: <http://razvan1991.deviantart.com>

ASTRA Vagoane Arad

Sursa: stepanadrian.ro

Arad

Sursa: adevarul.ro/locale/arad

Arad- Feerie nocturnă
Foto: Adrian Sârbu

Aradul anului 2020 (Sursa: <http://www.primariaarad.ro/files/proiecte/p960.pdf> - „Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană a Municipiului Arad pentru perioada 2014 - 2030”)

Aradul va deveni:

„O importantă metropolă regională care va impresiona prin centrul istoric reabilitat, dominat de Cetatea Aradului transformată într-un pol turistic de amploare, o comunitate puternică cu impact major în regiune prin dinamismul și diversitatea economică .

Un centru cultural care va avea impact asupra mediului academic european prin universități renumite ce vor oferi oportunități pentru o bună pregătire vocațională, susținut de o infrastructură de servicii publice dezvoltată, beneficiind de un sistem de circulație accesibil și fluent, întrepătruns de spații verzi care vor da o ambianță plăcută și vor proteja împotriva poluării, cu unicitatea conferită de accesul direct la râul Mureș și rezervațiile naturale din Parcul Natural Lunca Mureșului.

Un oraș caracterizat de o societate civilă activă, echilibrată și bine organizată, al cărui sistem de valori va fi bazat pe educație, morală și religie. Un oraș plin de vitalitate, cu oameni prosperi și politicoși în care spiritul tolerant dintre etnii și colaborarea interconfesională au ca rezultat coeziunea comunitară.

Un oraș apreciat pentru calitatea vieții, condus printr-o guvernare locală responsabilă și îndreptată către cetățeni, flexibil și progresiv în anticiparea nevoilor comunității.”

Bibliografie:

1. Bradin, V., *Pârneava Suburbiul românesc al Aradului - contribuție monografică-*, Ed. Promun, Arad, 2008
2. Demșea, D, *Cartierul Bujac – contribuții monografice*, Arad, 2011
3. Lanevski, Gh., *Aradul de-a lungul timpului; Studiul istoric în limita ansamblului urban Arad*” 2008
4. Lanevski, Gh., Ujj Lajos, *Arad - Patrimoniul cultural construit*, Editura Brumar, Timișoara, 2008
5. Sava, D., (coord.); Szellner, M., (editor), *Aradul Nou – Mureșel, Istoria unui cartier, povestea unei lumi*, publicare realizată cu sprijinul Forumului Democrat al Germanilor, Ed. Tiparnița, Arad, 2011,
6. Mureșan, A., Sinaci, D., Colta, R., Oarcea, F., *Micălaca. Monografie*, Ed. Mirador, Arad, 2010
7. Truță, H., Sinaci, în *Administrație românească arădeană- Studii și comunicări din Banat – Crișana, Volumul X, Editura "Vasile Goldiș" University Press, Arad, 2015*
8. Văran, I, Hurezan, P., Popovici, M., *Arad. Monografia orașului de la începuturi până în 1989*, Arad, Nigredo, 1999.
- 9.

Surse internet:

<http://www.proure.ro/>

<https://posturi.wordpress.com/istoria-orasului-arad/>

<http://www.primariaarad.ro/arad.php?page=istorie4.html>

<http://www.aradfreetours.com/despre-arad-2/>

<https://ro.wikipedia.org/wiki/Arad>

<http://www.primariaarad.ro/files/proiecte/.pdf> - „Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană a Municipiului Arad pentru perioada 2014 - 2030”

aradul-vechi.blogspot.ro

<http://www.actualitati-arad.ro/de-unde-provin-denumirile-cartierelor-din-arad/>

Cartierele Aradului

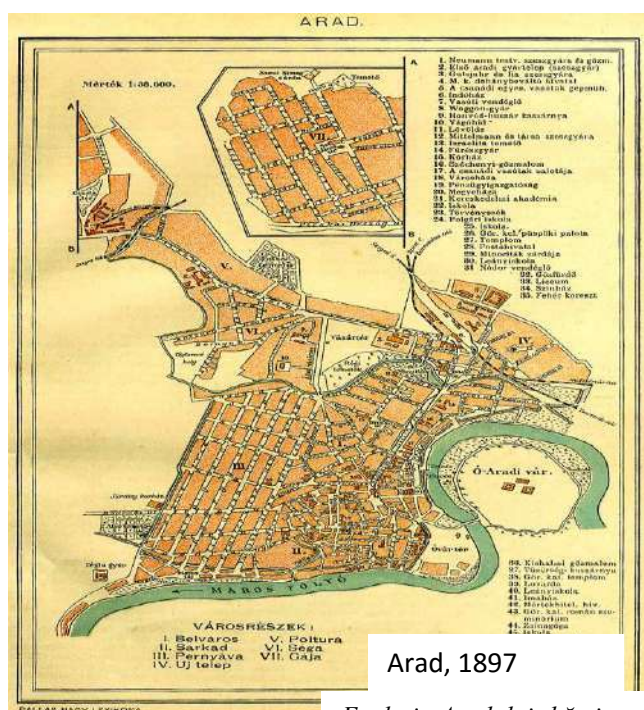
Aradul a fost și este un oraș multicultural. Mărturie stă modul în care au luat ființă cartierele Aradului: zona centrală a orașului era preponderent locuită de maghiari și germani; sârbii și evreii trăiau în cartierul Ráczfertyály (zona Bisericii Sârbești); Pârneava și Micălaca erau zone românești; Gaiul era locuit de români, sârbi și maghiari; Aradul Nou era locuit de șvabi; Cartierul Grădiște s-a format la sfârșitul secolului al XIX-lea, fiind locuit inițial de CFR-iști și alți muncitori; țiganii locuiau la marginea orașului, locul care pe hărțile vechi purta denumirea de “Zigeunerdorf”. Se pare că a existat și o comunitate de bulgari într-unul din cartierele arădene. (sursa: <http://specialarad.ro/dezvaluiri-inedite-de-la-fondatorul-paginii-aradul-de-altadata/>).

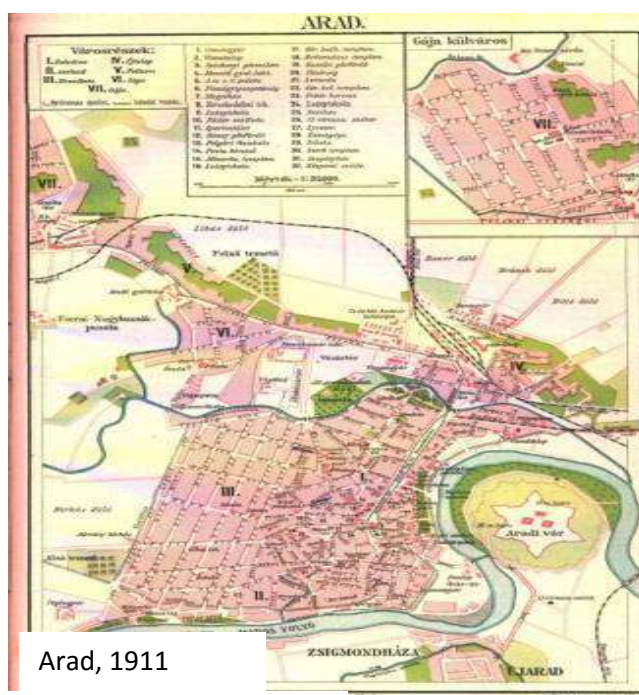
Cetatea turcească 1755

Arad, 1783

Arad, 1897

Arad, 1911

Evoluția Aradului- hărți

Sursa: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Arad>

Astăzi, Aradul este un oraș în continuă expansiune, dezvoltându-se spre toate punctele cardinale, dar gravitând încă în jurul vechii cetăți construite de împărăteasa Maria Tereza, ca punct de statornicie și aducere aminte a sorgintei sale. Harta municipiului este relevantă.

Evoluția recentă a orașului este mai curând orientată către activitățile industriale ca urmare a unei accesibilități foarte ridicate conferite de rolul de poartă de intrare în țară. Dezvoltările rezidențiale se realizează cu precădere pe resurse de teren din interiorul orașului sau în vecinătatea directă a periferiilor (Subcetate și Sânicolaul Mic), astfel încât să existe un acces cât mai facil la infrastructură tehnico-edilitară și de transport. Există doar câteva cartiere rezidențiale în partea de nord, dezvoltate recent, care sunt deconectate de la restul orașului - cartierele rezidențiale „Westfield” și „Verde”.

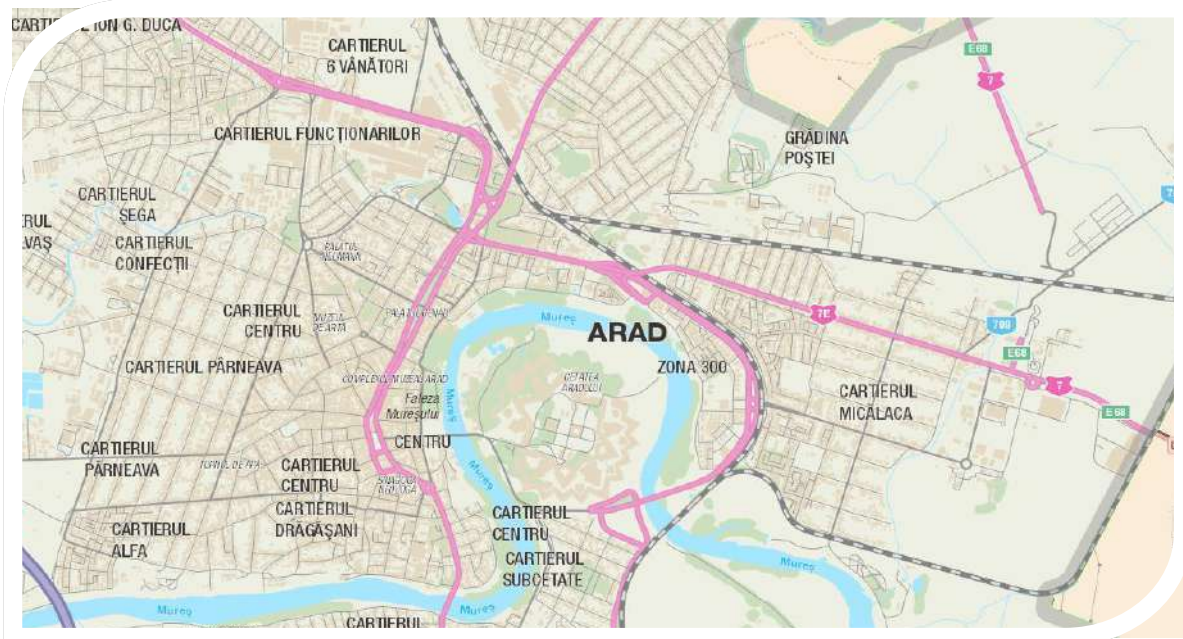
(Sursa: <http://www.primariaarad.ro/files/proiecte/p960.pdf> - „Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană a Municipiului Arad pentru perioada 2014 - 2030”)

<https://www.businessmap.ro/harta-municipiului-arad/>

Cartierele din centrul Aradului

1. Cartier Centru
2. Cartierul Funcționarilor
3. Cartierul Drăgășani
4. Cartierul Subcetate

Sursa: <http://arad-city.map2web.eu/>

Cartiere din estul Aradului

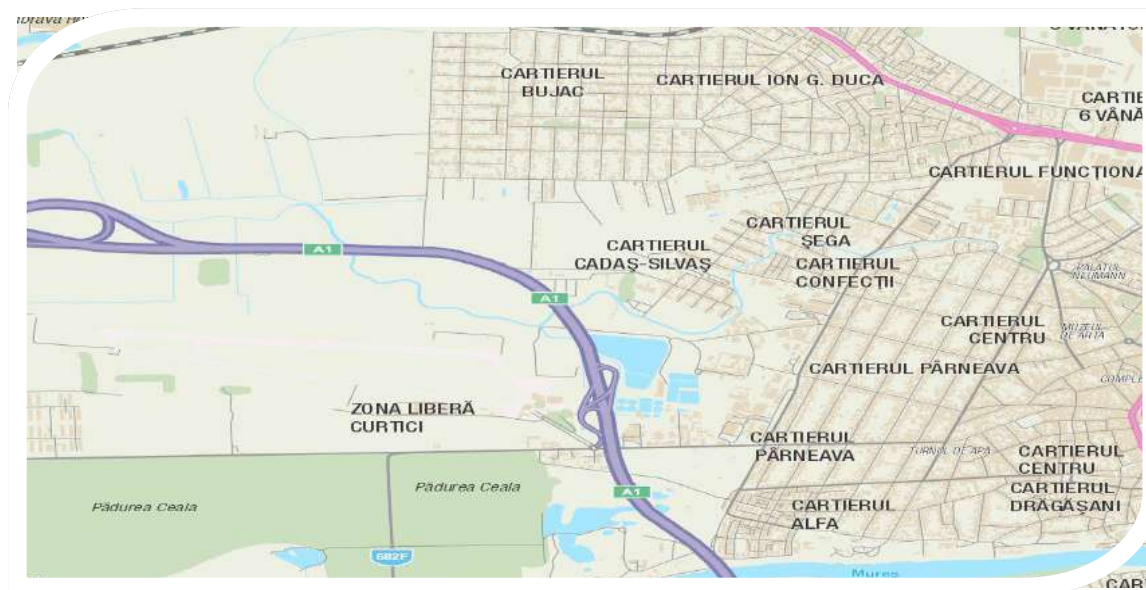
1. Cartierul Micălaca

Sursa: <http://arad-city.map2web.eu/>

Cartiere din vestul Aradului

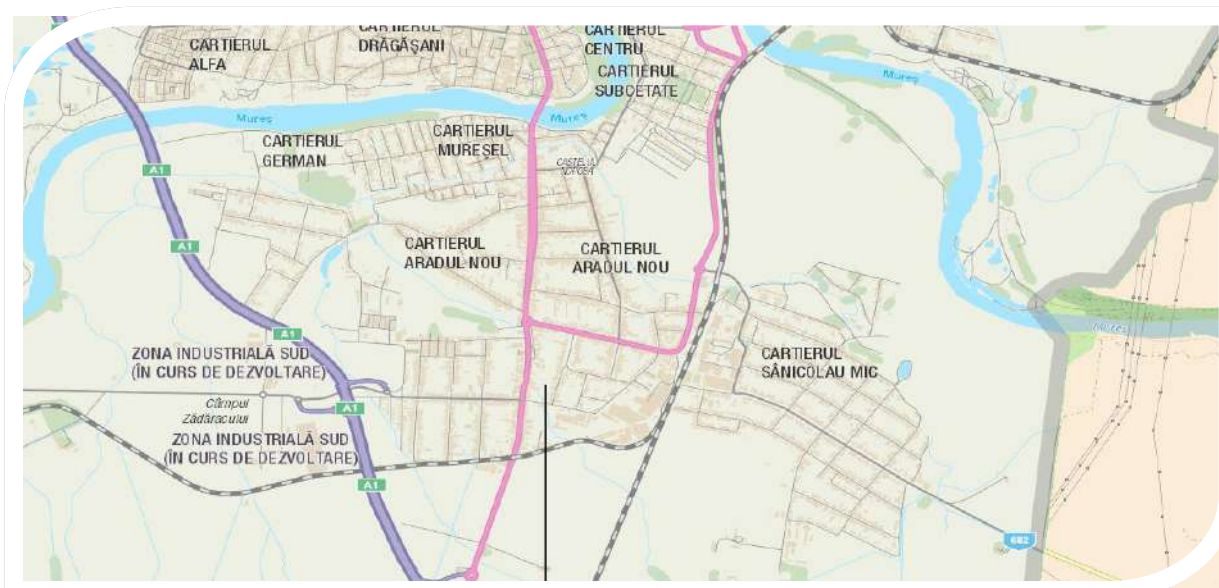
1. Cartierul Bujac
2. Cartierul Ion I.C:Duca (parțial)
3. Cartierul Cadaș-Silvaș
4. Cartierul Șega
5. Cartierul Confecții
6. Cartierul Pârneava
7. Cartierul Alfa

Sursa: <http://arad-city.map2web.eu/>

Cartiere din sudul Aradului

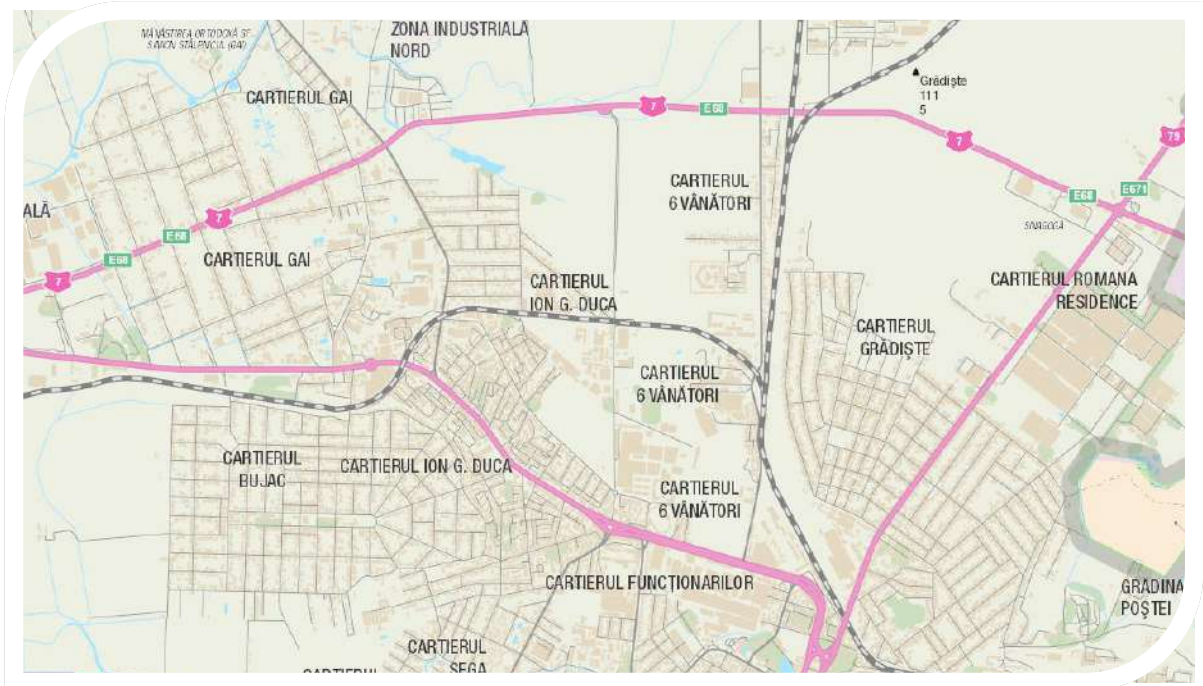
1. Cartierul Aradul Nou
2. Cartierul Sânicolau Mic
3. Cartier Mureșel
4. Cartier German

Sursa: <http://arad-city.map2web.eu/>

Cartiere din nordul Aradului

1. Gai
2. Ion G. Duca (parțial)
3. 6 Vânători
2. Grădiște + Grădina Poștei

Sursa: <http://arad-city.map2web.eu/>

Monumente istorice din centrul Aradului

Sursa:

Stiger, S., Tămaș, A., Muntean, R., Krämer, E., *Patrimoniul cultural construit al municipiului Arad: manual pentru clasele a X-a și a XI-a*, Școala Vremii, Arad, 2012

<http://www.aradcityguide.ro>

Palatul Administrativ

Palatul Administrativ din Arad adăpostește astăzi Primăria Municipiului Arad și Instituția Prefectului Județului Arad, fiind o operă semnificativă a arhitecturii eclectice din oraș. A fost construit între anii 1872 – 1876 și inaugurat în 1877, la terminarea finisărilor sălii festive pe baza planurilor arhitectului Odon Lechner de la Budapesta. Clădirea a fost considerată un adevărat „Palazzo del Municipio”, reflectând posibilitățile și, totodată, voința cetățenilor de a ține pasul cu tendința de modernizare caracteristică Europei.

Administrația Județeană a Finanțelor Publice Arad

Clădirea a găzduit, de-a lungul timpului, Prefectura Arad și „Administrația Generală a Finanțelor Publice Arad. Construcția a fost ridicată în anul 1821, în stil clasicist, iar beciurile clădirii au fost folosite ca temnițe până în anul 1848. În clădire s-au desfășurat, în noiembrie 1918, tratativele

între reprezentanții Consiliului Național Central Român și delegația guvernului maghiar privind soarta Transilvaniei.

Palatul Neumann

Palatul Neumann, construit în trecut ca reședință privată, cu o arhitectură deosebită, în stil eclectic, adăpostește astăzi spații comerciale și spații ale Universității de Vest „Vasile Goldiș” Arad. Palatul Neumann a fost construit între anii 1891-1892, după planurile arhitectului Milan Tabaković, la comanda familiei de industriași Neumann. Ulterior, aceasta a fost extinsă spre strada Episcopiei, devenind una dintre cele mai mari clădiri din oraș. Se spune că, după ce a vizitat fabricile Neumann, împăratul Franz Iosif s-ar fi rezumat să spună doar un complezent „foarte frumos”. Și atunci, unul dintre membrii familiei Neumann, care era de față, ar fi replicat în afara protocolului: „Am auzit că și dumneavoastră vă faceți treaba bine”.

Hotelul Ardealul („Grand Hotel Crucea Albă”)

Clădirea Hotelului Ardealul Arad, cu denumirea lui istorică de „Grand Hotel Crucea Albă”, a fost construită în stil neoclasic după planurile arhitectului Franz Mahler, în locul unui han din secolul al XVIII-lea. Denumirea hotelului a fost inspirată de stația de poștal din fața hotelului, așezată la intersecția drumului Viena-Arad-Sibiu spre Transilvania și Banat. În 1868 activitatea de poștal încetează, iar în clădire se deschide hotelul. Momente importante care au avut loc în această clădire: constituirea Asociației Culturale Române Arădene și formarea, în 1872, unei

organizații politice a românilor din vestul Transilvaniei. În sala de festivități a Hotelului au concertat Franz Liszt (1846), Johann Strauss fiul (1847), Johannes Brahms (1879), Pablo Cassalis (1912). Pianul la care a concertat Franz Liszt, în sala hotelului, este și acum păstrat la Muzeul orașului Arad.

Palatul Andrenyi

Palatul Andrenyi este situat în centrul orașului, pe Bulevardul Revoluției. Palatul a fost construit în stil neoroman, între anii 1880-1890, de către o familie de comercianți înstăriți din Ghioroc, a căror nume l-a preluat. În 1948, clădirea a devenit Palatul Pionierilor, iar din 1990 Palatul Copiilor. Ornamentația tavanelor și a pereților interiori, sunt excepționale și s-au păstrat până în zilele noastre. Palatul are, de asemenea, o scară interioară executată din marmură. După naționalizare, familia Andrénny a pierdut tot. Bătrânul baron, ca să-și câștige existența, era nevoit să transporte nisip cu o căruță. Dintre fiii săi, cel mai mare, Karoly, lucra ca șofer pe o vidanjeră, iar cel mai mic a devenit electrician.

Palatul Cenad

Palatul Cenad, situat pe Bulevardul Revoluției, este una dintre cele mai frumoase clădiri din orașul Arad. Clădirea a fost ridicată în stil eclectic între 1892-94 la comanda Societății Feroviare Arad-Cenad. Planurile au fost realizate la Budapesta, fiind modificate de către arhitectul arădean

Lajos Jiraszek. Conte Želenski Robert (1850–1939), moșier, parlamentar și președinte al Asociației Agricole a Județului Arad, a fost unul dintre principalii fondatori ai Căilor Ferate Unite Arad-Cenad. În curtea clădirii s-au păstrat până în prezent două candelabre cu gaz din secolul al XIX-lea.

Palatul Szántay

Palatul arhitectului arădean Ludovic Szántay este situat la intersecția străzii Horia cu strada Episcopiei. Clădirea este o realizare spectaculoasă a proprietarului, construită în 1905. Prin munca sa artistică de-o viață, Szántay a contribuit semnificativ la definirea imaginii arhitecturale a orașului Arad. În timpul regimului comunist, Ludovic Szántay a îndurat lipsuri financiare și umilințe din partea autorităților locale. După o viață întreagă dedicată proiectării clădirilor pentru înfrumusețarea Aradului, arhitectul ajunge într-un final să moară de frig în propria sa casă. Istoria ne spune că el a fost găsit decedat în mansarda frumosului său palat, în data de 8 martie 1961. Se mai știe că, spre finalul vieții sale, autorul celor mai reprezentative opere de arhitectură din Arad a fost nevoit să-și ardă propriile proiecte și schițe pentru a se putea încălzi.

Palatul Hermann Gyula

Palatul Hermann Gyula, unul dintre cele mai pretențioase palate de pe principalul bulevard al orașului Arad, a fost ridicat în stil eclectic la începutul anilor 1880 de către negustorul Gyula

Hermann și soția acestuia. În clădire erau amenajate inițial patru apartamente de lux, iar în spatele acesteia se întindea curtea și grădina. Plastica decorativă a edificiului a fost realizată de sculptorul András Tóth, tatăl renumitului poet maghiar, Árpád Tóth.

Palatul Bohuș

Frumoasa clădire în stil secesion din inima orașului Arad a aparținut baronului Bohuș. Palatul este opera arhitectului Szántay Lajos, dat în folosință în anul 1913. În perioada interbelică la parter, cu intrarea de colț, a funcționat cea mai importantă bancă arădeană, „Banca Românească”. Banca a susținut industria locală, deținând acțiuni ale principalelor fabrici. Balconul pe colț, la etajul II păstrează și astăzi numele, Banca Românească, pe toată suprafața. În această clădire s-a deschis primul cinematograf al orașului. Pe latura str. Vasile Goldiș, și-a avut atelierul cel mai celebru croitor, Mănase Ghinga. Creațiile sale au cules nenumărate premii naționale și internaționale în domeniul confecțiilor pentru bărbați. Tabla cu asigurarea originală a clădirii se găsește deasupra intrării de pe str. Românul.

Fosta Bancă de Credit

Banca a fost deschisă în Arad în anul 1840, fiind una din primele instituții de acest gen din Transilvania. Această clădire, în stil eclectic, a găzduit prima bancă de economii și credite de pe teritoriul actual al României. Inițiativa a aparținut unui comerciant arădean, sprijinit fiind și de primarul Heim Domokos. În timpul mandatului de primar al lui Heim Domokos, Aradul a fost

declarat Oraș liber regesc, o realizare politico-istorică pentru comunitatea arădeană. A fost transformată și modernizată în interior în anul 1896 de către arhitectul Emil Tabacovici.

Palatul Băncii Naționale

Palatul Băncii Naționale este un imobil situat pe Bulevardul Revoluției, municipiul Arad. A fost construit în stil eclectic între anii 1909-1910 după planurile arhitectului József Hubert din Budapesta. Banca Națională a României (BNR) este banca centrală a României, având personalitate juridică. BNR este a 13-a bancă centrală înființată în lume, fiind înființată înaintea băncii centrale a Japoniei sau a sistemului Rezervei Federale din SUA. Prima bancnotă emisă de BNR a fost cea de 1000 lei, care a circulat până în anul 1933.

Palatul Justiției

Este situată în parcul de pe malul drept al Mureșului. Monument istoric de mari dimensiuni, Palatul Justiției din Arad a fost realizat în stil eclectic în două etape, prima în perioada 1892-1895, când s-a construit o clădire cu trei nivele, și a doua în perioada 1940-1943, când edificiul a fost completat cu aripile laterale și ridicat la cinci nivele.

Instituția dispunea în partea centrală de un penitenciar, pe vremea respectivă cea mai modernă realizare de acest gen din regiune. Palatul Justiției găzduiește în prezent Tribunalul și Judecătoria Arad, Parchetele de pe lângă acestea și Centrul de perfecționare a cadrelor Direcției Generale a Penitenciarelor.

Palatul Trezoreriei

Palatul Administrației Financiare, cunoscut și ca Trezoreria, este un edificiu situat pe Bulevardul Revoluției din municipiul Arad. A fost construit în stil eclectic la sfârșitul secolului XIX. În această clădire cu trei nivele a funcționat în anii 1950 Facultatea Zootehnică, devenind apoi Liceul Sanitar. Într-o aripă a clădirii își are sediu astăzi Trezoreria municipiului Arad, precum și Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad. Este una dintre cele mai frumoase clădiri ale municipiului.

Fosta bancă „Victoria”

Clădirea a fost ridicată ca sediu al Băncii Române „Victoria” la finalul secolului al XIX-lea în stil eclectic. La parter a funcționat multă vreme Agenția CEC, iar astăzi este sediul unei Bănci Comerciale. În 1893, Banca Victoria a devenit a doua bancă românească din Transilvania, după Banca „Albina” de la Sibiu. Banca a susținut activități socio-culturale, în anul 1912, aceasta finanțând un eveniment notabil –zborul lui Aurel Vlaicu. Atât evenimentul în sine, cât și întreaga ședere a lui Vlaicu la Arad a fost suportată financiar de Bancă.

Palatul Albert Szabó

Palatul Albert Szabó de pe Bulevardul Revoluției numărul 92, este un alt exemplu de schimbare a fațadei edificiului cu parter și două etaje, care datează din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Proprietarul acestuia, comerciant de sticlărie și porțelanuri, furnizor al curții regale și imperiale, dorind noul, la începutul secolului al XX-lea comandă o spectaculoasă fațadă cu decor construit și aplicat. Din păcate, după intervențiile de după 1948, fațada își pierde atributele ce i-au dat grandoare și prestanță.

Hanul Boul Roșu

În această clădire au avut loc importante evenimente sociale pentru viața politică și culturală ale vremii, dar și pentru comunitatea etnicilor sârbi, germani și maghiari din Municipiul Arad. Hanul a găzduit inițial comercianți și producători sosiți în târgurile arădene organizate de mai multe ori în decursul unui an, timp de o săptămână. Asemenea târguri aveau loc în actuala Piață Avram Iancu (fosta P-ța Libertății) precum și în Piața Catedralei (fosta P-ța Tekelja). Denumirea de “Boul Roșu” amintește de un asemenea renumit târg de vite ce avea loc în piața cu același nume. În spatele clădirii erau amenajate câteva grajduri pentru animalele celor ce poposeau la Han. Parterul clădirii adăpostea un restaurant luxos. În decursul anului 1890, în incinta Hanului s-a celebrat pentru întâia dată ziua de 1 Mai

Casa cu lacăt

„Casa cu lacăt” amintește de evenimentele revoluționare din 1848-1849, fiind fosta reședință a poliției secrete imperiale austriece. Clădirea a fost ridicată în jurul anului 1815 de către Iosif Winkler, un puternic comerciant vienez, fiind la început centrul breslelor arădene. Clădirea adăpostea până în 1994 renumitul Butuc de fier, butucul breslelor, confecționat în anul 1827, la comanda comerciantului macedo-român, Andrei Trandafir. Calfele, pentru a dovedi că au trecut prin Arad, băteau câte un cui în renumitul butuc. Fiecare cui avea un cap distinct, reprezentând o șampilă caracteristică respectivei calfe. Obiceiul s-a păstrat până în anul 1872, când legea a desființat breslele. „Butucul de fier” a fost protejat de o bară metalică, închisă cu un lacăt. Potrivit unei legende a locului, proprietarul clădirii ar fi spus la inaugurare că acela ce va reuși să deschidă lacătul va primi recompensă întreaga clădire. Butucul restaurat se află astăzi expus într-una din sălile Muzeului de Istorie al județului Arad.

Hanul „A.B.C.- ul de Aur”

Hanul a fost un depozit comercial în stil neorenascentist. La colțul clădirii, pe deasupra balconului a fost așezată o tablă de marmură roșie cu inscripția germană „Zum goldenen ABC”. În zidurile acestui han, înainte de ultima renovare, au existat ghiulele austriece trase către oraș în perioada 1848-1849. Pe strada Tribunalul Dobra, pe care se află clădirea, s-au purtat lupte sângeroase în data de 8 februarie 1849, între gărzile naționale orășenești și trupele austriece care luaseră sub asediu Cetatea Aradului.

Palatul Nádasdy

Situat pe strada Meșianu, nr. 2, Palatul Nadasdy este un frumos exemplar al stilului Jugendstil. Clădirea cu parter și două etaje a fost realizată în anul 1904 după planurile inginerului Sándor Reisinger, un arhitect de succes care a lucrat nu doar în Arad, ci în toată Ungaria de atunci. A proiectat clădiri foarte importante: fabrici în Budapesta, palate de raport, tribunale, clădiri pentru învățământ. În Arad este autorul a câtorva vile proprii, dar și al altor edificii precum Palatul Agricol – azi Muzeul de Artă, Palatul Nadasdy, Școala evreiască.

Casa Anton Czigler

Casa a fost construită înainte de revoluția din 1848- 1849. Proprietarul era Anton Czigler, originar din Gyula (Ungaria), primul arhitect șef al comitatului Arad. Până la primul război mondial fațada clădirii a fost modificată de mai multe ori, azi păstrând elementele stilului eclectic. Anton Czigler (1767-1862) s-a născut într-o familie de imigranți din Elveția, tatăl său fiind un fermier în județul Szerém din Ungaria. A ajuns un arhitect celebru pe raza multor județe precum Arad, Bihor etc. Investitori privați și publici din aceste județe i-au încredințat responsabilitatea de a concepe clădiri publice sau rezidențiale, biserici și conace. Catedrala Nașterea “Sf. Ioan Botezătorul” din Arad (Catedrala Ortodoxă Veche) a fost construită între anii 1862-1865 după planurile arhitectului Anton Czigler.

Casa fostei vămi

Vama Veche, construită în anul 1907, a folosit ca punct vamal de intrare a mărfurilor în piețele Aradului. Pe fațada clădirii cu un etaj în stil secesion se distinge stema orașului. Producătorii și negustorii sosiți la Arad din părțile Banatului au fost obligați să plătească vamă pentru produse și căruțe trecute peste Mureș și introduse în oraș. De-a lungul istoriei, până în pragul izbucnirii Marelui Război (1914-1918), s-au cunoscut reguli precise în privința transportului de mărfuri peste Mureș. Taxele se percepeau în mod special pe comerțul cu fructe, al materialelor lemnoase, precum și a sării transportate cu pluta

Casa lui Vasile Goldiș

Palatul „Românul” a fost ridicat în a două parte a secolului XIX, în stil eclectic. În clădirea cu un etaj a funcționat în perioada 1911-1916 redacția ziarului „Românul” în care au publicat personalități de seamă ale culturii românești, Nicolae Iorga și A. D. Xenopol, Octavian Goga și George Coșbuc, Vasile Goldiș, Ștefan Cicio Pop și Ioan Suci. Vasile Goldiș a absolvit, ca șef de promoție, cursurile Gimnaziului Regal Superior (Moise Nicoară de azi). Goldiș a fost student al Universităților din Budapesta și Viena. Din 1 iulie 1901 acesta se stabilește la Arad, unde va continua să activeze, în special în direcția politicii, până la sfârșitul vieții. A luat parte activă la toate acțiunile privind pregătirea și desfășurarea Adunării de la 1 decembrie 1918: a redactat Convocatorul Adunării Naționale, a prezentat în fața Adunării Naționale, Hotărârea, Declarația sau Rezoluția Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, al cărui autor era. Vasile Goldiș și-a trăit ultimii ani la Arad, ducând o viață modestă și austeră.

Casa lui Ștefan Cicio-Pop

În acest edificiu ridicat în stil eclectic, a locuit marele politician român, Ștefan Cicio-Pop, jurist și om politic român, membru al Partidului Național Român, deputat în parlamentul de la Budapesta, vicepreședinte al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, ministru de Stat pentru Transilvania și ministru de externe în Guvernul Alexandru Vaida- Voievod, președinte al Adunării Deputaților în guvernarea Iuliu Maniu. În clădirea familiară cu un singur nivel au avut loc în noiembrie 1918 consfăturile Consiliului Național Central Român, care a hotărât convocarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

Lucrările au fost executate după planurile arhitectului Milan Tabacovici care a introdus în decorul fațadei bufnița: simbolul înțelepciunii.

Teatrul Vechi

Teatrul vechi sau Teatrul Hirschl este o clădire situată pe strada Gheorghe Lazăr nr.3, pe care istoria locală și națională o socotește drept cel mai vechi edificiu teatral permanent de pe teritoriul actual al României. Clădirea a fost construită în anul 1817, în stil baroc, la inițiativa și cheltuiala personală a comerciantului de origine vieneză Iacob Hirschl. Teatrului era asemănător cu cel din Viena. Capacitatea sălii era de 350 -400 de locuri. Etajele I și II aveau balcon și galerie legate de un coridor îngust. Scaunele, bordurile, draperiile lojilor erau din pluș, brodate cu franjuri. La parter erau șase scaune înălțate pentru nobilii locali. La început iluminarea se făcea cu lumânări de seu, iar la sărbători sau reprezentații de gală, cu lumânări de ceară. Din 1860 s-a introdus iluminatul cu petrol. Încălzirea sălii s-a realizat cu o sobă mare din lut, iar mai târziu cu

o sobă din tuci. Uneori ușița sobei era deschisă de public pentru iluminarea scenei. În anii 1868, 1870 și 1871, pe această scenă au poposit formații teatrale românești sub îndrumarea lui Mihai Pascaly și Matei Milo. În cadrul acestor trupe activa ca sufleur marele poet român Mihai Eminescu. În decursul anului 1907, mai exact pe data de 30 noiembrie, se inaugurează primul cinematograful din Arad, totodată printre primele de pe teritoriul României, sub titulatura „Urania”. Astfel că întâia reprezentație a unui film românesc datează din anul 1913, 16 aprilie, când pe ecranul acestui cinematograful a rulat filmul „Războiul Independenței”.

Palatul Iosif Steiner

Clădirea este amplasată la intersecția Bulevardului „Decebal” cu Piața „Arenei”. De-a lungul timpului, până în preajma anului 1948, această clădire a găzduit loja masonică evreiască „B’nai Brit Or”. Proprietarul acestui palat impozant a fost Iosif Steiner, care l-a construit în 1910. Clădirea prezintă mai multe simboluri masonice: păunul, coroana regală, alături de semne esențiale precum echerul și compasul, tronând pe fiecare latură a clădirii.

Palatul Kohn

Palatul Kohn József, aflat pe strada Episcopiei, nr. 9, a fost construit în anul 1905, conform planurilor arhitectului Szántay Lajos. Kohn József a fost un inginer-instalator renumit pentru inovațiile aduse în domeniul meseriei sale, fiind distins cu 6 premii internaționale. A primit o bursă de stat la Paris. La Arad a fost fondator și președinte al „Societății de Ajutor de Boală și Înarmorântare”. În semn de cinstire, Primăria Arad a cerut să i se facă un tablou în mărime naturală.

Casa „Dengl”

În Piața Podgoria colț cu Bulevardul Revoluției se află imobilul, numit „Palatul Karpaty” ori Casa „Dengl”, ridicată la sfârșitul secolului XIX, având pe fațadă statui și medalioane de stil antic grecesc. La parterul clădirii funcționează încă de la început o farmacie numită „Kárpáty” după primul proprietar Janos Kárpáty, mobilată și astăzi cu mobilierul realizat în stil neoclasic din lemn. Farmacia se numea inițial „Sfânta Mărie”, cu vechea adresă: Piața Boros Beni, nr.62, la parterul Casei „Dengl”.

Băile „Simay”

Primele băi publice au fost deschise în Arad în urmă cu aproape 130 de ani. Proprietarul acestei clădiri de pe strada Unirii, a fost Simay Isvan, învățător, profesor și luptător în revoluția de la 1848. Acesta deschide în 1884 o afacere profitabilă, o baie publică. A fost prima baie cu aburi care funcționa în cele mai moderne condiții. În curtea băilor publice a fost forată o fântână arteziană proprie. De aici băile publice obțineau apa potabilă, precum și apa necesară băilor și piscinei. În afară de apă, din fântâna respectivă se obținea și gazul necesar pentru încălzirea cazanelor, iluminarea halei de cazane și încălzirea locuinței proprietarului. La răspântia dintre secolele XIX-XX-lea, baia Simay a devenit deosebit de frecventată de arădeni. Aceasta era dotată cu baie cu aburi și vane, cu băi cu apă minerală rece și electroliză. Baia publică mai oferea și baie cu nămol, supra-numită în vremea respectivă „baia splinei”. În incinta băilor Simay exista

și o piscină lungă de 15 metri, loc în care echipa sportivă de polo a Aradului își desfășura antrenamentele pe timp de iarnă, până în jurul anului 1960.

Palatul Rozsnyai Mátyás

Palatul farmacistului savant Mátyás Rozsnyai, situat pe strada Nicolae Bălcescu nr. 1, este un edificiu cu parter și două etaje, de mari dimensiuni, construit la jumătatea secolului al XIX-lea. Își schimbă înfățișarea în 1902 sub planurile arhitectului arădean Steiner Iosif. Din păcate a fost substanțial modificat după 1948. Actuala stradă Bălcescu, la începutul secolului XVIII era integrată într-un cartier nou conturat în Arad, Tikowetz, care cuprindea străzi situate pe malul drept al râului Mureș, înspre Cetatea Aradului. Din a doua jumătate a secolului XIX, strada se numește József Eötvös, renumit politician maghiar și fost ministru al cultelor și educației, care în 1869 a pus piatra de temelie a actualului edificiu al Colegiului Național „Moise Nicoară” din Arad – fostul Gimnaziu Regal Superior.

Palatul Földes Kelemen

Palatul farmacistului arădean Földes Kelemen ale cărui medicamente și cosmetice erau cunoscute nu doar în Europa ci și în îndepărtata Americă, situat pe strada Ștefan Cicio Pop nr. 16 uimește și astăzi trecătorii prin frumusețea-i distinctă. Construirea acestui edificiu, cu o decorație floralo-vegetalo-simbolistă și un turn ce se termină cu un viguros boboc de floare, cu medalioanele cu patronii medicinei și farmaciei: Hipocrate, Higiene și Aesculap, este opera

arhitectului Milan Tabacovici. Este finalizată în anul 1900. Tabakovics a proiectat nu numai edificiul amintit, ci și mobilierul farmaciei și al laboratoarelor, pavimentul, decorația interioară, etichetele utilizate pe recipiente cât și reclama farmaciei, fiind astfel un veritabil om-orchestra al începutului de secol.

Palatul Suciu

Palatul doamnei Maria Suciu, soția lui Ioan Suciu Ioan, avocat, om politic, militant de seamă al mișcării de eliberare națională a românilor din Transilvania și unul dintre organizatorii Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918, este situat pe strada Blajului nr. 3. A fost construit între anii 1906-1907 în stil secesion, potrivit planurilor arhitectului arădean Ioan Niga. Doamna Suciu era o personalitate marcantă în societatea arădeană de la începutul sec. al XX-lea, fiind implicată în numeroase acte caritabile și organizații umanitare locale. Atunci la fel ca și în prezent, clădirea a adăpostit apartamente de lux, majoritatea dintre fiind amenajate ca și cabinete ale avocaților arădeni.

Palatul Tabacovici

Palatul Tabacovici a fost construit între anii 1850-1875. Clădirea a aparținut familiei marelui arhitect arădean Emil (Milan Tabacovici), numit și părintele secesionului arădean. Actualmente, clădirea găzduiește locuințe familiale. Milan Tabaković a fost membru de frunte al Comunității Sârbe din Arad, membru al Lojei Masonice “Concordia”, membru al Comitetului Parohial al

Bisericii „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Arad, profesor de desen tehnic și tehnologie la Școala de Arte și Meserii din Arad, președinte al Uniunii Arhitecților din Arad, consilier municipal al Aradului, dar și un pasionat al jocului de șah. În perioada 1892 – 1912 a realizat planurile de arhitectură sau a fost antreprenorul în construcții al unui mare număr de clădiri – de la case familiale, la edificii economice, culturale și religioase de mare anvergură: Palatul Neuman, Palatul Liceului Economic, Palatul Episcopal Sârbesc, Templul Masonic sau Palatele ce adăpostesc azi Spitalul de Pediatrie, Spitalul ORL sau Spitalul TBC etc.

Templul Masonic

În urmă cu mai bine de un secol, Aradul avea un important rol în Mazoneria națională, fiind al doilea centru Masonic din România după Cluj. În jurul anului 1902, Loja Concordia a cumpărat terenul din incinta Școlii de Arte și Meserii în vederea construirii acestui templu. Templul a fost inaugurat prin ceremonia religioasă care a avut loc în 1905. Clădirea a servit ca sală de ceremonii masonice. A intrat în proprietatea statului în 1940.

Palatul „Tribunei”

Clădirea este cunoscută și ca proprietate a directorului Băncii „Victoria” din Arad, dr. Nicolae Oncu. Edificiul a fost construit în anul 1906, după planurile arhitectului Emil Tabacovici. De la darea sa în folosință și până în anul 1912, edificiul a adăpostit pe lângă apartamente, redacția ziarului „Tribuna”, precum și Editura Tribuna, un adevărat centru politic și cultural al românilor din cele două regiuni românești, Banat și Ardeal.

Spitalul Clinic Municipal Arad

Clădirea actualului Spital Clinic Municipal din Arad a fost ridicată în decursul anului 1833. În acest spital a avut loc prima operație cu anestezie din Arad, efectuată de medicul Janos Csiky. Clădirea a funcționat și în perioada Revoluției de la 1848. Spitalul a suferit mai multe modificări, printre care s-a numărat și adăugarea unei capele cu turn. În anul 1930, în curte au fost înființate secții spitalicești noi. Pe piatra de temelie a spitalului stau scrise următoarele cuvinte: „Stai în locul tău piatră de temelie, în neclintire veșnică. Să stea pururi zidul sub care tu te odihnești. Rămâi tu în întuneric, dar zidul tău în veșnică lumină. Căci dacă zorile ți se vor arăta în noapte, zidul tău se va scufunda în uitare. Donatori ale căror nume ascunse sunt în a ta inimă nu vor strălucire, căci modeste sunt virtuțile lor.”

Sediul Gărzii Naționale

Fosta Școală Civică Orășenească, azi sediul Spitalului ORL de pe strada Tudor Vladimirescu, construită în 1908 după planurile arhitectului Emil Tabacovici, este un impunător edificiu cu demisol, parter și două etaje. Clădirea a găzduit pentru o scurtă perioadă de timp Comandamentul Suprem al Gărzii Naționale Române din Transilvania, precum și câteva birouri ale Consiliului Național Român Central. Din noiembrie 1918, timp de trei luni, aici a fost și sediul Comandamentului Gărzilor Naționale din județul Arad. În sala de gimnastică a Școlii Civile de Fete din Arad, începând cu data de 3 spre 16 noiembrie, 1918, Consiliul Național Român Central stabilește ca dată a Marii Adunări Naționale “ziua de 1 Decembrie”.

Clinica de Pediatrie

Clinica de Pediatrie sau vechiul Spital de Copii, situat pe Calea Victoriei nr. 1 din municipiul Arad, a fost ridicată în anul 1905, după planurile arhitectului arădean Emil Tabacovici, la comanda și pe cheltuiala baronului Andrényi Károly. Baronul Andrenyi Karoly deținea un magazin cu produse feroase situat pe actualul Bd. Revoluției, colț cu actuala Strada Unirii, dezvoltându-și cifra de afaceri mai ales după ce fii săi Karoly Jr și Lajos s-au implicat alături de el în comerț. Familia Andrenyi mai era cunoscută și pentru producția unei șampanii ce purta brandul familiei “Andrenyi” și care a făcut ocolul Europei, fiind importată de țări cu consumatori rafinați, precum Franța, Marea Britanie, Germania, Ungaria, Italia etc

Școala Evreiască din Arad

Școala Evreiască din Arad (astăzi Gimnazială ”Ștefan Cicio-Pop”), este situată pe strada Ciorcârliei, în apropierea sinagogii ortodoxe. Prima școală evreiască din Arad (și din Transilvania) a fost înființată în anul 1832, sub îndrumarea rabinului șef, Aaron Chorin. Era o școală destinată băieților, având cinci clase și șase învățători. După anul 1855, școlii i se adaugă și clase pentru fete. Între timp, la Arad se înființează și prima școală evreiască profesională din Transilvania, o școală duminicală ce pregătea aproximativ 100 de elevi în 12 meserii. În 1922, limba de predare a școlii devine româna, ebraica devenind din 1933 materie facultativă, predarea acestuia depinzând de dorința părinților. După ce în 1941 evreii au fost excluși din școlile de stat, se înființează la Arad un liceu evreiesc. Liceul care a funcționat până în anul 1946 (deși clădirea fusese rechiziționată în 1942), când comunitatea încetează să îl finanțeze. În schimb, școala elementară evreiască funcționează până în anul 1948, când este desființată datorită noii reforme a învățământului.

Aradul – locuri, legende, amintiri

Transportul mărfurilor cu luntrile pe Mureș

Sursa: Mureșan, A., Sinaci, D., Colta, R., Oarcea, F., Micălaca. Monografie, Ed. Mirador, Arad, 2010

Sursa: <https://povestiaradene.wordpress.com/2012/08/07/>

Plutăritul sau transportul mărfurilor cu luntrele pe râul Mureș a fost o activitate importantă. Încă din cele mai vechi timpuri, sarea și lemnele de foc sau de construcție erau transportate pe firul Mureșului, de la munte, către întinsa zonă a Câmpiei de Vest și spre teritoriul Ungariei de astăzi. Documentele vremii vorbesc de un adevărat „Port al Sării”, unde ambarcațiunile erau aduse la mal prin curentului râului, pe locul unde astăzi se găsește Baza sportivă și Hotelul Parc.

Plutăritul era o activitate extrem de grea. Pe firul Mureșului, până la ocnele de sare, existau mai multe porturi fluviale, care erau totodată și locuri de popas. O condiție esențială în exercitarea acestei îndeletniciri era cunoașterea râului Mureș, în cele mai mici detalii, pe o anumită porțiune, pentru evitarea numeroaselor capcane naturale care se formau din loc, în loc. Se pare că micălăcenii cunoșteau Mureșul pe relația Deva – Arad, în porțiunea de câmpie a acestuia. Drumul era lung și necesita o atenție permanentă.

Istoricul maghiar Somogy Gyula, menționează în anul 1810 că luntrașii aveau beneficii: au primit de-a lungul drumului de țară, în ordine, locuri de case, pășune din pusta Zimandului, ba încă i-a scutit și de serviciul militar. Ca semn distinctiv, profesia de luntraș era evidențiată printr-o scândură de lemn atârnată pe frontispiciul casei acestuia, având inscripționată imaginea unei corăbii. În astfel de case, nici primarul, nici militarii, nu aveau ce căuta. Conducătorul luntrașilor era caporal. Mai târziu Statul a dat în arendă transportarea sării, atunci libertățile lor au încetat și încetul cu încetul au ajuns soarta iobagilor de mai înainte. Erau înregistrați 700 plutași aflați în slujba statului. Plutașii angajați erau scutiți de anumite dări, de obligația de a participa la transporturile publice, de a asigura încartiruirea trupelor imperiale etc. Numele lor oficial era de „navigatori mureșeni ai statului, în libertate, pentru transportul sării.”

Navigația pe Mureș se practica între mijlocul lunii martie și solstițiul de iarnă, cu excepția lunii iulie, rezervată lucrărilor de recoltare a grâului. Duminicile și sărbătorile religioase erau libere, pentru odihna și pentru nevoile spirituale ale corăbierilor. Îndeletnicirea de corăbier (plutaș) se transmitea din tată în fiu, odată cu privilegiile și obligațiile care decurgeau de aici. Corăbierul care era declarat inapt pentru această activitate, din cauza unei boli confirmată de către felcerul

oficial al comitatului sau din cauza bătrâneții, era substituit de fiul său major, în vârstă de cel puțin 18 ani.

Se transportau mari cantități de grâu, porumb, secară, rapiță, mei, făină, spirt, șliboviță, vin, rachiu, lână, articole de băcănie, sare, lemne de foc, scânduri, piatră, tutun etc. Plutele din bușteni se ansamblau în amonte, în Transilvania, și alunecau la vale, până la Arad sau la Szeged, unde, după descărcarea produselor, erau demontate și vândute ca material lemnos (bușteni).

Pentru a facilita navigația pe Mureș și pentru a preîntâmpina posibilele accidente, autoritățile administrative au introdus o serie de reglementări speciale, referitoare la tipurile de ambarcațiuni, la tonajul acestora, la dotările și echipajele permise. Navigația pe Mureș a cunoscut apogeul în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, după care, concomitent cu afirmarea transporturilor feroviare, înregistrează un vizibil declin. Printre cauze se numără și costurile ridicate presupuse de menținerea râului Mureș, cu debitul său variabil, în stare navigabilă.

Statuia Sfântului Nepomuk (Sursa: <http://www.aradcityguide.ro>)

Statuia Sfântului Ioan de Nepomuk este cel mai vechi monument al orașului (1729). Provine dintr-un atelier vienez, fiind opera unui sculptor anonim, Sfântul fiind protectorul preoților, corăbierilor, plutașilor și morarilor, podurilor și al celor care păstrează o taină. Statuia lui a fost așezată pe malul Mureșului, lângă clădirea vămii de sare, fiind mutată în actualul loc (intersecția străzilor Episcopiei și Desseanu) în 1880, după construirea primăriei și ridicării digului Mureșului. În prezent, statuia originală se află în incinta bisericii Romano-Catolice din Arad, copia expusă în piațeta de pe strada Episcopiei fiind opera artistului plastic arădean Mihai Takács.

Sfântul Ioan din Nepomuk este un preot și martir, probabil de origine germană, născut într-o localitate din Boemia de vest. După legendă, se spune că Johannes von Nepomuk a fost schingiuit și omorât, fiind aruncat în Vltava de pe „Podul Carol” (Praga), deoarece a respectat sacramentul (taina) împărtășaniei. Mormântul său, care este o capodoperă din punct de vedere cultural și artistic și a devenit o atracție turistică din Praga.

Sfântul Ioan Nepomuk este considerat astăzi patronul orașului Arad.

Cofetării și cofetari arădeni

Cofetăria arădeană are o istorie bogată, lucru de prea puțini știut. Asta arată că Aradul a excelat în toate domeniile. „Vechea breaslă” arădeană interbelică a cofetarilor număra în jur de 17 maeștri cofetari, printre care Konizdofler, Drifi, Suci, Malka, Klementz, Râmnicănu, Orban șa.

Cofetăria Matzky și a restaurantului Boulevard

(Sursa: www.aradfreetours.com/povestea-cofetariei-matzky-si-a-restaurantului-boulevard)

La parterul palatului Neumann, la sfârșitul secolului XIX, în vremea Imperiului Austro-Ungar, se afla eleganta „Hungaria Kavehaz” - „Cafeneaua Hungaria”. Pe atunci localul era mai mare, avea geamuri atât pe Boulevard (Andrassy Ter), cât și pe actuala strada Horia (Batthyany Utca). Cafeneaua era frecventată de clienții hotelului din apropiere și de lumea bună a Aradului de altădată: personalități marcante, scriitori, baroni, politicieni, actori, aparținând tuturor naționalităților ce conviețuiau aici.

Matzky – prima cofetarie din Arad

Cofetari adunați în curtea interioară a Palatului Neuman, printre care se află Iosif Knot și Ioan Suci.

Înainte de Primul Război Mondial și în perioada interbelică, la parterul palatului Neuman funcționa cofetăria Matzky. Conform informațiilor primite de la domnul Ioan Gui, Matzky Karoly a fost primul proprietar al unei cofetării din orașul nostru. La fel ca și alții din breaslă, avea propriul rețetar cu specialități ce se găseau doar la el în local. Aceste caiete cu rețete erau scrise de mână, iar secretul ingredientelor și preparării a fost păstrat cu sfințenie. Bătrânul Matzky, din toamnă până în perioada sărbătorilor de iarnă, el a colindat cele mai renumite cofetării din Paris, Berlin, Viena sau Budapesta, revenind întotdeauna în Arad cu rețete și tehnici

noi, spre încântarea clienților dornici de noi delicii. Un alt cofetar celebru al acestui local a fost Malka Henrik, al cărui caiet se poate răsfoi astăzi la expoziția permanentă „Cofetării și cofetari din Arad” a domnului Gui. Tradiția preparării dulciurilor și prăjiturilor a fost dusă mai departe în Arad de nepoatele lui Matzky Karoly, surorile Konigstorfer Elisabeta și Stefania. Cofetăria și laboratorul lor au funcționat până la naționalizare. Aceeași soartă au avut-o și afacerile deschise de renumiții cofetari Iosif Knot și Ioan Suci, ucenicii lui Matzky Karoly. După naționalizare (începutul anilor '50), toate cofetăriile au trecut sub umbrela Cooperativei Unirea. Patronii de odinioară, mulți maeștri renumiți în arta preparării dulciurilor, fie au plecat, fie au devenit simpli angajați.

Localul de la parterul palatului Neuman a devenit Restaurantul Bulevard. A primit altă mobilă, specifică acelor vremuri, care se regăseau în 90% din restaurantele țării, iar pereții au fost revopsiți. În fața restaurantului birjele sau taxiurile chemate de ospătari așteptau clienții, iar la intrare era și garderoba. Câteodată se mâncau și delicatose, cum ar fi icrele negre, clătitele flambate sau un vin bun românesc. La vremea aceea, era un obicei pentru tineri plimbarea de seară pe Corso, Bulevardul Republicii, după care se intra la restaurant pentru a savura un grătar proaspăt făcut.

Muzeul cofetăriei

Sursa:

<http://blogaradean.ro/muzeul-cofetariei-arad-un-muzeu-unic-in-tara/>

<http://www.mandri.ro/muzeul-cofetariei-din-arad-unic-in-tara/>

<http://romania-libera.ro/special/reportaje/muzeul-bomboanelor-136469>

La Arad se găsește singurul muzeu al cofetăriei din întreaga țară. A fost inaugurat în anul 2006, pe strada Nicolaus Lenau, la nr. 3, în casa cofetarului arădean Ioan Gui. Muzeul este așezat în două încăperi, iar cele 360 de exponate au fost adunate de către acesta în mai bine de 30 de ani. Pereții cofetăriei sunt împânziți cu imagini din vremurile de glorie a vieții cofetarilor și cofetăriilor din Arad. Tot aici se găsesc cărți vechi cu rețete, inclusiv prima carte cu rețete de prăjituri în limba română.

Dulciuri realizate la Arad

Sursa: [.mandri.ro/muzeul-cofetariei-din-arad-unic-in-tara/](http://www.mandri.ro/muzeul-cofetariei-din-arad-unic-in-tara/)

Mașina de făcut înghețată, acționată manual era un aparat unic în România. A fost construită la Uzina Astra din Arad, la cerința cofetarilor. La acea vreme, gheața pentru înghețată era adusă iarna din râu, pusă în pivnițele atelierelor de cofetărie, pe paie, iar primăvara se scotea pentru a se face înghețata. Asta până când în Arad s-a înființat fabrica de gheață „Flora”, în anii 50. Tot din seria mașinilor manuale este și mașina de făcut dropsuri, având brațe cu modele diverse pentru bomboanele mici, făcute din caramel. Acesta se fierbea la 145 grade, se turna pe o masa special creată, iar după ce se răcea puțin, era adunat, tăiat la dimensiunile potrivite și era trecut prin această mașină. Un alt tip de bomboane erau bomboanele fondante, care odinioară se puneau pe Bradul de Crăciun. Se fierbea fondant, se puneau făină de orez (sau amidon), se presa, se modela, iar apoi se turna într-o tavă, se adăugau diferite esențe, arome și se făceau diferite forme. În muzeu se pot vedea peste 60 de modele de bomboane fondante. Una dintre cele mai bune produse realizate de către un cofetar, era o bomboană care se numește "ildenfonzo". Alune prăjite și măcinate, cacao, unt și câteva secrete – acestea sunt ingredientele unei "minuni" care se scâldea în ciocolată.

Cofetarii nu aveau sărbători sau zile libere la sfârșit de săptămână pentru că tocmai atunci cererea de prăjituri, bomboane și torturi era mai mare. Clienții aveau gusturi alese. Nu existau coloranți, chimicale, amelioratori, ci se foloseau numai ingrediente naturale: cacao, scorțișoara, cafea, gelatină, friscă, zahăr, făină, ouă etc. Cremele erau făcute din unt, ciocolată, cafea și diverse fructe. Frișca se obținea din lapte. Munca era mai grea, pentru că trebuia să pui cap la cap atâtea ingrediente, era nevoie de finețe în mișcări ca să nu strici forma prăjiturii. Fiecare cofetar deținea în portofoliul său rețete ținute în mare secret.

Există chiar o asociație a cofetarilor din Arad, în perioada interbelică, din care făceau parte 30 de artiști. Aveau întâlniri periodice, pentru a discuta despre problemele curente, dar și pentru a pune la cale o sindrofie. Nu uitau nici de cei nevoiași, astfel că în fiecare an, în toiu verii, se organiza o masă populară, unde copiii din familiile sărace primeau înghețata pe gratis. Aspiranții la meseria de cofetar nu aveau decât să "fure" meseria asta dintr-un laborator, sub atenta îndrumare a profesorului, iar la final, dacă se dovedeau demni de laudă, primeau un brevet. Deveneau oameni ai ciocolatei cu acte în regulă.

Întâlnire de 10 ani, 1927-37, sediul muncitorilor cofetari din Arad, Suciu, Orban cu soția, Malka, Klemens cu soția, Wild,

Cofetarul arădean Ioan Gui.

Statuia Sfântului Florian

(Sursa: <http://www.aradcityguide.ro>)

Statuia Sfântului Florian din Aradul-Nou este printre puținele statui de acest tip care au pătruns în regiunea de vest a teritoriului actual al României. Statuia a fost ridicată în 1869 din donațiile familiei Dambacher și ale lui Anton Sachs, fiind opera unui sculptor necunoscut, fiind amplasată pe strada Adam Muller Guttenbrunn, la intersecția cu strada Zimbrului, în dreptul imobilului nr. 135. Așezată pe un soclu înalt de 1,70 metri din gresie, ornat cu un cap de înger în miniatură și două cruci ale Sfântului, statuia îl reprezintă pe Mucenicul Florian, supranumit și patronul pompierilor. Această sculptură este una dintre puținele statui colorate reprezentându-l pe Sfântul Florian de pe teritoriul României.

Paginile de istorie arată că în anul 1792 s-a declanșat un mare incendiu care amenința cu distrugerea întregului cartier, deoarece vântul bătea dinspre sud, iar majoritatea caselor erau construite din lemn. Locuitorii cartierului au luptat zile întregi pentru a-și proteja căminele. Cei care erau prea slabi pentru a-și oferi ajutorul în acțiunile de stingere a focului au fugit la Biserica din cartier și s-au rugat Sfântului Florian, reprezentat într-o icoană de pe peretele bisericii.

Focul a mistuit totul până în punctul marcat astăzi de statuia Sfântului Florian. S-a pornit ploaia care a contribuit la stingerea incendiului. Prin urmare, în 1869 familia Dambacher și Anton Sachs, în semn de reverență creștinească pentru ocrotirea divină din calea incendiului, au donat împreună bani pentru ridicarea statuii Sfântului Florian, monument ce a fost sfințit în decursul aceluiași an, pe 1 iunie. Din acel an, credincioșii romano-catolici din zonă se adunau în fiecare dimineață a zilei de 4 Mai pentru a asculta slujba de liturghie închinată Sfântului Florian, iar apoi plecau într-un convoi, conduși fiind de fanfara pompierilor în uniforme de paradă, alături de corul bisericii și preot la locul unde incendiul a fost oprit de ploaia salvatoare.

Despre Florian, istoria ne spune că acesta a fost un cetățean roman ce a murit ca martir în anul 304. Pe lângă activitățile militare, el mai era responsabil și de organizarea brigăzilor de pompieri. Legenda spune că Florian a stins în mod miraculos un incendiu folosind un singur ulcior cu apă, astfel încât este deseori reprezentat purtând un ulcior sau o găleată. În Austria și Polonia, Florian este și patronul hornarilor și al vechilor fabricanți de săpun.

Zborul lui Aurel Vlaicu la Arad

Iulie 1912, zborul de la Ceala

*Macheta avionului Vlaicu II, cu care Aurel Vlaicu a zburat la Arad, în ziua 14 iulie 1912
<http://citynews.ro/eveniment/100-de-ani-de-la-zborul-lui-aurel-vlaicu-la-arad>*

În 1912, în presa vremii se menționa că, prin zborurile lui, Vlaicu cucerise o glorie nepieritoare poporului său și înscrisese în fața străinătății cea mai frumoasă pagina din istoria aviației românești. La începutul anului 1912 primește o scrisoare de la fostul său coleg, Oskar Ursinus, prin care îl anunța de marele eveniment aviatic care urma să aibă loc în iunie 1912 la Aspern-Viena. O. Goga a insistat ca Vlaicu să se prezinte la concurs și îi propune ca după aceea să facă un turneu prin orașele Transilvaniei, în ideea că s-ar putea obține banii necesari construirii noului sau aeroplan, Vlaicu III.

La Aspern - Viena, aparatul Vlaicu II s-a bucurat de o apreciere deosebită în cadrul expoziției organizate în sala Rotonda în care majoritatea avioanelor expuse erau de concepție și fabricație franceză. La concursul de zbor au participat 43 de piloți din opt țări între piloți, fiind prezent și asul francez Roland Garros, zburător cu renume mondial. Concurând la zborurile de precizie care cuprindeau aterizare la punct fix, zbor cu maxim de viteză și probă de aruncare a unei greutăți într-un cerc trasat, Vlaicu a obținut numeroase premii, situând România pe locul doi între țările participante la concurs.

După Aspern-Viena, are loc renumitul turneu în orașe din Ardeal, turneu sugerat de O. Goga. Turneul a început la Arad. Ziarele vesteau sosirea învingătorului de la Aspern. Vlaicu a fost primit la gară de un comitet de organizare în frunte cu profesorul Vasile Goldiș. S-a deschis și o colectă pentru a obține banii necesari construirii noului tip de avion, Vlaicu III, conștienți fiind că având un aeroplan nou și cu motor mai puternic rezultatele ar fi fost și mai strălucitoare. Înainte de zbor avionul a fost expus câteva zile la hotelul central, iar zborul a avut loc în ziua de 14 iulie pe un teren lângă pădurea Ceala în fața unei mulțimi imense ce l-au ovaționat frenetic pe Vlaicu și l-au înconjurat cu multă dragoste și nețărmurită admirație. (Sursa: http://www.dacoromania-alba.ro/nr61/zborurile_lui_vlaicu.htm)

Ziarul „Românul” ilustrează acest eveniment (Sinaci, D., Arbonie, E., *Administrație românească arădeană- Studii și comunicări din Banat – Crișana, Volumul X, Editura "Vasile Goldiș" University Press, Arad, 2015*).

Pentru sosirea lui Aurel Vlaicu la Arad apare o știre privitoare la schimbarea mersului trenurilor, astfel că toți cei care doresc să-l vadă pe Aurel Vlaicu zburând beneficiază de legături feroviare optime: „Dăm de știre Românilor, că am intervenit la direcțiunile tuturor căilor ferate, cari vin

cătră Arad, ca acum Duminică după Sânpetru în 1/14 Iulie să pună vagoane cât mai multe la trenurile cari vor aduce publicul, ce vrea să vadă zborul lui Vlaicu”.

Redactorii „Românului” încep relatarea despre „sborul lui Vlaicu”, pornind de la constatarea că „Duminecă Aradul a fost românesc!”. Mai departe, este descris tabloul celor peste 25.000 de spectatori: „Țărani români în portul lor variat, unii veniți tocmai de prin Banat, feciori călări pe cai frumoși, preoți, funcționari, învățători, ofițeri de prin garnizoanele din apropiere...”. Pe pagina 3 sunt tipărite două fotografii: una, cu aparatul Vlaicu II la sol, iar cealaltă, cu aparatul zburând deasupra Aradului. Decolarea aparatului este relatată cu mult aplomb jurnalistic: „La un moment dat, aparatul se smuci cu putere, alergă câțiva pași pe câmp, apoi începu să plutească lin, să se înalțe din ce în ce în văzduh, petrecut de nesfârșitele și vijelioasele aplauze ale miilor de spectatori, să se ridice deasupra parcului din marginea orașului și să se rotească în sboruri largi, majestoase, asemenea unui vultur uriaș care vâjâia prin văzduhuri ca o minune apocaliptică”

În ziarul din 5/18 iulie 1912 sunt publicate și câteva „ecouri” ale zborului lui Aurel Vlaicu, culese din presa bucureșteană. De această dată este preluat un articol din ziarul „Flacăra”, din care reproducem câteva pasaje: „Pentru Aurel Vlaicu, a fost o nefericire geniul cu care natura l’a înzestrat. Dacă n’ar fi avut nici un talent, dacă n’ar fi realizat nici o operă. în stare să stârnească ura incapabililor, dacă ar fi fost un simplu samsar de aeroplan, sau chiar un mare inventator fără aparat, desigur Vlaicu ar fi trăit foarte bine în țara românească... Dar așa bietul Vlaicu nu e bun de nimic în țara lui. Ce a făcut el ca să nu moară de foame în această țară în care leneșii și proștii suferă de obezitate și mor de indigestie?”

Aviația la Arad

(Sursa: Truță, H., Sinaci, în Administrație românească arădeană- Studii și comunicări din Banat – Crișana, Volumul X, Editura "Vasile Goldiș" University Press, Arad, 2015)

În Arad, un rol important l-a avut secția de planorism-aviație a Societății Aurel Vlaicu din Școala Superioară de Arte și Meserii, înființată în 1935. O finalizare a activității acesteia a fost construirea în 1936, de către un grup de elevi, sub conducerea inginerului Petre Negrău a unui planor tip Ujonk, care în urma zborurilor repetate a făcut senzație în media locală. Inițiativa a pornit de la industriașul arădean Ladislau Braun, care a pus la dispoziția școlii materialele necesare, acordând și sprijin financiar.

Școala de zbor din Ceala

Deoarece în Arad exista un puternic centru școlar pentru ucenici la căile ferate, Asociația Aviatică CFR a aprobat înființarea în 1938, pe aeroportul comercial Ceala, a unei școli de planorism. În acel an (1939), de pe aeroportul din Ceala s-au efectuat 2038 lansări în 567 ore de lucru pe teren. De mare succes s-a bucurat zborul instructorului Petre Todoreanu, executat deasupra orașului cu un planor de școală Faza I lansat cu automosorul, la o înălțime de peste 300 m. După aterizare, pe malul Mureșului, lângă ștrand, planorul, nedemontat a fost transportat prin centrul orașului cu căruciorul stârnind atenția publicului.

Școala a continuat cu rezultate bune până în 1947, când a fost mutată la Mocrea (Ineu) unde a funcționat timp de un deceniu, până în 1958, când instituția a fost desființată și mutată la Oradea. După această dată, activitatea a fost reluată la Arad, sub conducerea lui Gheorghe (Ghiță) Jiga, care a pus accentul pe obținerea de performanțe. Deși piloții au început să obțină la concursuri de selecție calificări superioare de categoria C de argint, în anul următor (1959), școala de zbor a

fost desființată. Ca urmare a Hotărârii Secretariatului CC al PCR din august 1973, activitatea a fost reluată însă abia la 4 iulie 1976, la Arad, sub numele *Aeroclubul Traian Vuia*, comandată de Viorel Cismaș. Inaugurarea s-a făcut pe aeroportul din Ceala-Arad, cu o demonstrație aviatică unde au evoluat loturile republicane de parașutism, planorism și pentru zbor cu motor.

Deltaplanorismul și zborul cu parapanta (aripa zburătoare)

Începând din 1974, planorismului i s-a adăugat activitatea de zbor cu planorul ultra-ușor, denumit deltaplan iar apoi cu forma mai perfecționată – parapanta (aripa zburătoare). Folosind o construcție simplă și puțin costisitoare, pe terenuri fără amenajări speciale, acest nou sport a devenit, în scurtă vreme, preocuparea multor tineri. Printre protagoniști se numără Arpad Kiss din Arad, autorul primului deltaplan din țară și a unui motodeltaplan (1979).

O nouă etapă în evoluția deltaplanorismului din Arad s-a dezvoltat după 1983, la solicitarea expresă a conducerii PCR județene. Indicația a venit la o teleconferință, când Nicolae Ceaușescu, de curând întors din Franța, impresionat fiind de folosirea motodeltaplanelor în chimizarea agriculturii a solicitat activului superior de partid soluții românești, pentru această nouă tehnologie. La 13 septembrie 1984, Marinel Chevereșan, cu motodeltaplanul echipat cu instalația de tratamente fito-agrare, a efectuat primul zbor pe aeroportul arădean.

Cum se distrau arădenii pe vremuri?

(Sursa: <https://aradulfatadeloradormite.wordpress.com/2017/03/02/cum-se-distrau-aradenii-pe-vremuri/>; toate informațiile au fost preluate din cartea *Aradul vremurilor demult apuse 1834-1914*, autor Gheorghe Lanevski, apărută la editura Polis, 2005; imaginile sunt preluate de pe site-ul Delcampe.net)

Dincolo de toate aspectele culturale, economice și politice, în perioada clasică a Aradului, oamenii se simțeau prinși într-un carusel și se bucurau de momentul care stătea în fața lor.

În ultimii ani ai secolului XIX-lea orașul număra nu mai puțin de 12 hoteluri. Cel mai nou, hotelul Central, proprietate a lui Ronai Janos, era situat pe bulevardul Revoluției. Avea 53 de camere, băi, o grădină de vară, restaurant și o cafenea franțuzească. Pe lângă acesta mai putem număra Crucea Albă, hotelul Vas (Eminescu nr. 3), hotelul Trei Crai sau Boul Roșu.

Cum se puteau distra oamenii în timpul liber? O activitate care a prins bine a fost *patinajul*. În anul 1874 este deschisă Societatea Arădeană de Patinaj prin inițiativa lui Parecz Gyorgy. Din 1876 se patinează în lacul Pădurice, iar din 1880 se deschide un alt patinoar la Cazinou.

De asemenea, arădenilor le plăcea mișcarea, așa că în 1879 ia naștere *Societatea de gimnastică*. Mai mult decât atât, apare în 1889 și o *Societate de ciclism* ce a avut mulți membri printre care și femei, demonstrând deschiderea orășenilor pentru nou.

Societatea de scrimă s-a înființat în 1860. În fruntea sa se afla maestrul francez Vale. Un amănunt inedit este prezența fiicei acestuia, la fel de talentată ca și părintele ei. De asemenea o premieră. Baronul Orczy Lorinc, cel care va dona Păduricea orașului, fondează în 1831 o *Societate de tir* care în timp va căpăta prestigiu și va obține performanțe locale.

Cei care doreau activități mai pașnice și lejere puteau găsi liniște în Păduricea menționată anterior. În 1880 este organizată și *promenada de pe malul Mureșului*, în 1886 fiind inaugurat cel de-al doilea parc al orașului (actualul Parc al Copiilor).

În anul 1850 încep pregătirile pentru amenajarea unui spațiu de promenadă lung de doi kilometri (pornind din piața Avram Iancu), lucrările fiind terminate în anul 1867. Capătul era statuia Aradul întristat (Busulo Arad) ridicată în anul 1870. În timp orașul se va dezvolta pe axa nordică ce duce înspre gară

Canotajul

(Sursa: <http://www.miscarea-aradeana.ro/2013-02-15/sporturile-nautice-in-arad-trecut-prezent-si-viitor>)

Ștrandul arădean în 1930

Sursa: vatera.hu

Primul club oficial de canotaj, intitulat Asociația Vâslașilor din Arad Mureșul, a fost înființat de Vasarhely Bela și Szarmosujvaros Nemeti în 1890, avându-l ca președinte pe omul de afaceri Neyky Kinzing. Primele ambarcațiuni sportive au fost aduse în 1890 din Germania, apoi din Budapesta și Szeged. Înainte de primul război mondial funcționau la Arad trei cluburi de canotaj dotate cu 40 de ambarcațiuni sportive și utilitare. Sportivii foloseau două piste de canotaj în intravilanul orașului pe o distanță de 2,5 km: în zona Podul Traian-Palatul Cultural și Podul Taian-Cartierul Alfa.

Popularitatea canotajului la începutul de secol XX a fost favorizată de interesul și susținerea personalităților orașului: foștii primari, dr. Ioan Roșu, prof. Nichi Lazăr, dr. Cornel Iancu, sau ale aristocrației vremii: baronii Andrenyi Ladislau, Aponyi, Francisc Neuman; Emil Holländer, Rațiu sau dr. Schuster.

În 1920 ia ființă la Arad *prima Federație de Canotaj din țară*. 1932 aduce prima participare a României la Campionatele Europene de la Belgrad și, un record absolut, organizarea Campionatelor Naționale la Arad – drept recunoaștere a valorii sportivilor arădeni, a capacității organizatorice și a implicării administrației în viața sportivă a orașului. După război se înființează secții de canotaj academic la ITA (1945), TEBA (1946), Astra, Metalul, Clubul Sportiv Școlar Arad (1955), UCFS (1950) În 1955, ia ființă clubul Voința, care în scurt timp

reuşeşte să egaleze performanţele secţiilor similare. Fără bărci, fără o bază, foloseau la început o cămară improvizată, vis-a-vis de fabrica de zahăr, la Port Arthur.

Anii care au urmat au adus consacrarea canotajului arădean la nivel naţional şi internaţional, o tradiţie neîntreruptă la Jocurile Olimpice (1952-2004), Campionatele Mondiale şi Europene.

Şvabii din Aradul Nou -

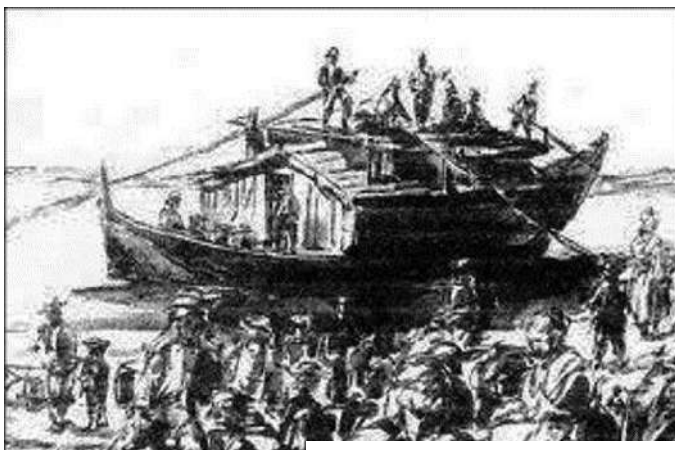
Sursa:

Sava, D., (coord.); Szellner, M., (editor), *Aradul Nou – Mureşel, Istoria unui cartier, povestea unei lumi*, publicare realizată cu sprijinul Forumului Democrat al Germanilor, Ed. Tiparniţa, Arad, 2011, <http://adevarul.ro/locale/timisoara/foto-fabuloasa-poveste-svabilor>

În Aradul Nou, pe suprafeţele transformate în terenuri arabile, au imigrat din diferite părţi ale Germaniei, şvabii. Aducerea coloniștilor şvabi în sud-estul Europei, de acum mai bine de 300 de ani, a fost un experiment economic, social şi cultural remarcabil al acelor vremuri. Au adus cu ei o cultură aparte, au dezvoltat industrii şi bresle.

Şvabii bănăţeni fac parte dintr-o grupă a coloniștilor germani supranumiţi şvabi Dunăreni datorită căii de transport prin care au fost aduşi. Sunt consemnate trei valuri de colonizare a şvabilor, între anii 1718 – 1787: colonizarea Carolină, cea Tereziană şi Colonizarea Iosefină, după numele împăraţilor dinastiei de Habsburg care le-au organizat. Deşi proveneau din diferite regiuni, toţi au fost numiţi şvabi, indiferent de zona din care îşi aveau originile.

Emigranţii pornesc la lungul drum pe Swabenzillen (bărcile şvabilor, mici nave cu fundul plat), pe Platten (plute sau bacuri) sau Ulmer Schachteln (Cutii de Ulm, bărci mai mari cu posibilităţi de înnoptare pe ele, folosite pentru transportul comercial). Toate erau fabricate la Ulm, pentru emigrarea populaţiei pe Dunăre în jos. În funcţie de mărimea lor, pe ambarcaţiuni aveau loc între 20 şi 150 de pasageri. Ambarcaţiunile, din cauza fundului plat, erau greu manevrabile. Erau din lemn brut, fără smolire, astfel că, la sosire erau desfăcute iar lemnul vândut, ca scândură pentru construcţii sau lemn de foc. Pe aceste ambarcaţiuni se construiau colibe sau barăci, care serveau ca adăpost sau de dormitor.

Sursa: Sava, D., (coord.); Szellner, M., (editor), *Aradul Nou – Mureşel, Istoria unui cartier, povestea unei lumi*

Şvabii au avut de înfruntat condiţii vitrege, mulţi au fost răpuşi de foamete, boli şi epidemii (din prima colonizare au supravieţuit o cincime dintre coloniști). A rămas peste ani în istoria orală a şvabilor zicala: „Den Ersten der Tod, den Zweiten die Not, den Dritten das Brot” (Primilor moartea, următorilor sărăcia, ultimilor pâinea). Succesul economic al coloniștilor germani a

transformat însă în câteva generații Banatul, a cărui parte de câmpie s-a transformat în grâнарul Imperiului Austro-Ungar.

Deportarea

Lovitura de stat din 23 august 1944, întoarcerea armelor împotriva Germaniei și mai apoi intrarea trupelor sovietice în Banat, a fost resimțită de germanii din Aradul Nou ca un început al calvarului. Până la sfârșitul anului 1945 le-au fost luate proprietățile, vitele și uneltele, și nu de puține ori au fost expropriați de toate. Legea electorală din 1946 le-a luat dreptul la vot. Între 1945-1947 a fost interzisă predarea în limba germană în toate școlile statului. Comunitatea compactă a germanilor din comună a fost spartă prin aducerea coloniștilor, în marea lor majoritate români. În doar câțiva ani componenta etnică a localității a fost modificată radical. Iată cum își descria propriul calvar al deportării o tânără, doar pentru că era nemțoaică „... Casa baroanei era din nou prea plină, pentru că aici se găseau și oameni din localități germane vecine ... Spre seară au intrat în curte camioane acoperite cu prelate negre păzite de ruși, care erau încărcate cu 20 de persoane fiecare. Când a plecat coloana, tocmai băteau clopotele bisericii noastre. Pentru lacrimile care le-am vărsat la acest rămas bun, am fost aspru certați de către păzitorii noștri. Camioanele ne-au dus după un drum scurt în cazarma din gara Aradul Nou, unde a trebuit să rămânem pentru câteva zile. A doua zi dimineață am aflat că rudele noastre ne-au aprovizionat foarte greu cu alimente, păături și haine. Într-o noapte erau pregătite vagoanele pentru vite, în fiecare dintre ele rușii au încărcat câte 40-45 de persoane. În vagoane existau sobe de fier, dar lipsea cu desăvârșire materialul de încălzire. La strigătele noastre ne-au adus rudele noastre lemne, care a trebuit să ne fie date prin „closet”, o gaură de cca. 30 cm în podeaua vagonului, pentru că ușile n-au mai fost deschise. În noaptea de 19 ianuarie, pe un frig năpraznic a început drumul spre est ... Transportul a mers până la Iași. Acolo am fost scoși din vagoane și băgați în altele pentru liniile ferate rusești largi. După o escală scurtă, am continuat să mergem mai departe în direcție estică ... Ne chinuia frigul, cine se uita prin geamurile vagonului acoperite cu sârmă ghimpată vedea deșerturile de zăpadă interminabile ale Rusiei. După nouă zile și nopți, care ne păreau interminabile, transportul a oprit într-o gară. Am fost foarte surprinși să auzim că se vorbește și se cântă în germană; imediat după aceea am aflat că pe liniile ferate vecine se afla un tren în care erau ținuți prizonieri de război nemți. De atunci trenul nostru se tot oprea și de fiecare dată erau decuplate vagoane.

În noaptea spre 11 februarie am fost dați jos pe o linie laterală. Întepemiți și înghețați ne-am făcut drum prin zăpada adâncă spre o lumină, care clipea la distanță. La apropiere am observat că erau trei clădiri mari, în care toți cei care soseau erau cazați. Încăperile care ne-au fost alocate de către gardienii noștri ruși, erau complet reci și goale. La prânz, în data de 12 februarie, am primit pentru prima dată după 21 de zile ceva cald de mâncare. Supa de varză primită avea avantajul că ne încălzea din interior. În următoarele zile avea loc numărarea și înregistrarea prizonierilor: în două tabere pentru femei și unul pentru bărbați erau cazați 1225 de persoane ... În următoarele zile am aflat că din data de 1 martie trebuie să ne începem munca în minele de cărbuni. Când a trebuit să începem, ni s-a dat în mână o lampă mică de ulei, după care coboram 500 de metri în adâncul necunoscut. Munca în mină era pentru noi femeile foarte grea, pentru că trebuia să ne croim drumul – culcate pe burtă sau pe spate. Pentru a ne atinge cota, eram sub pământ 10 până la 12 ore; de ziua națională a Rusiei, în octombrie a trebuit să muncim 16. Supă de varză sau castraveți și pâinea ca de rumeguș raționalizată la 250 grame, erau insuficiente, și în scurt timp rămăsesem fără putere. După șase zile de muncă în minele de cărbune, aveam o zi afară din mină în care trebuia să lucrăm pe șantiere sau ferme colective.”

Bibliografie:

Lucrări de specialitate, tratate, monografii

1. Bradin, V., *Pârneava Suburbiul românesc al Aradului - contribuție monografică-*, Ed. Promun, Arad, 2008
2. Demșea, D., *Cartierul Bujac – contribuții monografice*, Arad, 2011
3. Lanevschi, Gh., *Aradul de-a lungul timpului; Studiul storic în limita ansamblului urban Arad*” 2008
4. Lanevschi, Gh., Ujj Lajos, *Arad - Patrimoniul cultural construit*, Editura Brumar, Timișoara, 2008
5. Sava, D., (coord.); Szellner, M., (editor), *Aradul Nou – Mureșel, Istoria unui cartier, povestea unei lumi*, publicare realizată cu sprijinul Forumului Democrat al Germanilor, Ed. Tiparnița, Arad, 2011,
6. Mureșan, A., Sinaci, D., Colta, R., Oarcea, F., *Micălaca. Monografie*, Ed. Mirador, Arad, 2010
7. Stiger, S., Tămaș, A., Muntean, R., Krämer, E., *Patrimoniul cultural construit al municipiului Arad: manual pentru clasele a X-a și a XI-a*, Școala Vremii, Arad, 2012
8. Truță, H., Sinaci, în *Administrație românească arădeană- Studii și comunicări din Banat – Crișana, Volumul X*, Editura "Vasile Goldiș" University Press, Arad, 2015
9. Văran, I., Hurezan, P., Popovici, M., *Arad. Monografia orașului de la începuturi până în 1989*, Arad, Nigredo, 1999.

Surse internet:

<http://www.prouerbe.ro/>
<https://posturi.wordpress.com/istoria-orasului-arad/>
<http://www.primariaarad.ro/arad.php?page=istorie4.html>
<http://www.aradfreetours.com/despre-arad-2/>
<https://ro.wikipedia.org/wiki/Arad>
<http://www.primariaarad.ro/files/proiecte/.pdf> - „Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană a Municipiului Arad pentru perioada 2014 - 2030”
<http://www.primariaarad.ro/arad.php?page=statistica.html>
<https://www.google.ro/search?q=aradul+pe+harta+romanie>
<http://www.arad.insse.ro/phpfiles>
<https://lege5.ro/Gratuit/giztamzw/hotararea-nr-790-1999-privind-aprobarea-stemelor-unor-municipii>
aradul-vechi.blogspot.ro
<http://www.actualitati-arad.ro/de-unde-provin-denumirile-cartierelor-din-arad/>
<http://www.aradcityguide.ro>
<http://www.miscarea-aradeana.ro/2013-02-15/sporturile-nautice-in-arad-trecut-prezent-si-viitor>
<http://adevarul.ro/locale/timisoara/foto-fabuloasa-poveste-svabilor>
<https://aradulfatadeloradormite.wordpress.com/2017/03/02/cum-se-distrau-aradenii-pe-vremuri/>
<http://blogaradean.ro/muzeul-cofetariei-arad-un-muzeu-unic-in-tara/>
<http://www.mandri.ro/muzeul-cofetariei-din-arad-unic-in-tara/>
<http://romanalibera.ro/special/reportaje/muzeul-bomboanelor-136469>
www.aradfreetours.com/povestea-cofetariei-matzky-si-a-restaurantului-bulevard
<http://specialarad.ro/dezvaluiri-inedite-de-la-fondatorul-paginii-aradul-de-altadata/>

Da, iubesc acest oraș! Îl iubesc pentru că este datoria mea și a fiecărui cetățean, căci strămoșii noștri au luptat, au suferit să avem orașul așa cum îl vedem astăzi. Îl iubesc în fiecare zi, chiar de e soare, plouă sau ninge, într-o zi de primăvară când orașul e în floare sau într-o zi de sărbătoare...Iubesc acest oraș pentru că e a doua casă pentru mine, pentru că e al meu!"

(Adaptare după Olga Bostan)